

ROŚĆ (1001) *vb impf*

W inf -ó- (11), -o- (9); -ó- *Strum, KochPs, OrzJan, SarnStat*; -o- *MurzNT*; -ó- : -o- *Mącz* (7:8); *w praet i con 3 sg m* -o- (2) *Opec Żyw* (2), -ó- (1) *KochPs*; *w imp 2 sg* -ó- *KochFr* (2), -o- (1) *Mącz*; *w pozostałych formach* o jasne.

inf rósć (95). ◇ *praes 1 sg* rostę (14). ◇ *2 sg* rościesz (1). ◇ *3 sg* roście (488). ◇ *1 pl* rości(e)my (1). ◇ *3 pl* rostą (168). ◇ [1 *du* rościewa. ◇ 2 *du* rościeta.] ◇ *praet 1 sg m* -m rósł (1). ◇ *2 sg m* -eś rósł (1). ◇ *3 sg m* rósł (22), rósł (1); rósł : rósł *OpecŻyw* (1:1). *f* rosła (23). *n* rosło (35). ◇ *1 pl m pers* roślismy (1). ◇ *3 pl m pers* rośli (6), roszli (1) *VotSzl. subst* rosły (7), rosli (1) [n] *SkarŻyw*. ◇ *fut 2 sg m* rósć będziesz (1). ◇ *3 sg m* rósć będzie (3) *GliczKsiąż, Leop, RejZwierc*, będzie rósć (1) *FalZioł. f* będzie rosła (2), rósć będzie (2); będzie rosła *SienLek*; rósć będzie *RejPs*; będzie rosła : rósć będzie *RejZwierc* (1:1). *n* będzie rosło (5), rósć będzie (1); będzie rosło : rósć będzie *RejZwierc* (1:1). ◇ *3 pl m an* rósć będą (1). *subst* będą rósć (3) *Leop* (2), *SienLek*, będą rosły (2), rósć będą (1); będą rosły *RejWiz*; będą rosły : rósć będą *FalZioł* (1:1). ◇ *imp 2 sg* rósć (8). ◇ *3 sg* niechąj, niechąjże, niechąć roście (4) *RejPos* (3), *KlonŻal*, rości (1) *RejWiz* 22. ◇ *1 pl* roścmy (6). ◇ *2 pl* roście (14). ◇ *3 pl* niech rostą (1). ◇ *con 3 sg m* rosłby, by rósł (14). *f* rosłaby, by rosła (18). *n* by rosło (16). ◇ *1 pl m pers* byśmy rośli (4) *SkarJedn, CzechEp, ArtKanc, SkarKaz*, bychmy rośli (3) *RejPs, RejPos, GrzegŚm*. ◇ *3 pl m pers* by rośli (5). *subst* by rosły (13), by rośli (1) [n] *BielKron*. ◇ *part praes act* rostąc (5).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (sześć z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*

1. Powiększać się; *crescere HistAl, PolAnt, Vulg, Mącz, Modrz, Calep, Cn; increscere Modrz, Vulg, Cn; augeri, grandire Mącz, Cn* (383) : Grandio, Rósć/ rozrątać *lie. Mącz* 148c; Cresco, Augeor – Roście, przibiwą mnie. *Calep* 269a.

a. O wzrastaniu jako procesie rozwijania się (zwykle powolnego) organizmów żywych – roślin i zwierząt – bądź ich poszczególnych organów aż do osiągnięcia przez nie określonej wielkości i/lub kształtu (wzrost następuje równocześnie i równomiernie we wszystkich kierunkach lub tylko w jednym z możliwych rozmiarów); *adolescere, exire, grandescere Mącz, Cn; transire PolAnt; nasci, procedere Mącz; eluxuriari Calep; assurgere Cn* (155) : Grandesco, Rość/ mknę *lie* wzgórę. *Mącz* 148c, 261d.

W połączeniu szeregowym (1): Nlc było P. Bogu po tym stworzonym niebie/ ani po Aniołach/ ani potym wżytkim co ięł y co się rufza y co roście y co żyie y rozum ma ná niebie y ná ziemi. *SkarŻyw* 258.

Zwroty: »rość na wyszszą« (1): In excelsitatem nascitur, Roście ná wyfzlą. *Mącz* 46c.

»wzgorę rość« (1): In altitudinem crescere, W zgorę rósć *Mącz* 68b.

a. O roślinach (96) : Drzewo to nierofcie przykthorym to ziele [omieg, tj. tojad mocny] rofcie. *FalZioł* I 93c, I 86d, 154a; Czemu czołnek, czebula, y infze oftre rzeczy lepiej roftą na fuchey ziemi niż na mokrey. *GlabGad* I3v, I3v; *MurzNT Matth* 13/30; Gdyż ćwiczenie ná rozum ięł by defzcz Máiowy/ Ktory káždemu zyołku bywa bárzo zdrowy. Iż po nim záwždy káзде bárzo fporo roście/ Tákcze też pewnie rozum od ćwiczenia proście. *RejWiz* [1]v; *Leop Matth* 13/30; Dopusćcie oboygu [tj. pszenicy i kákolowi] fpołu rość áż do żniwá *BibRadz Matth* 13/30 [przekład tego samego tekstu *MurzNT, Leop, RejPos* (2), *CzechEp* (2), *NiemObr, WujNT* (2)]; *BielKron* 92, 276v; In excelsum emicant rami, Gáłęzie roftą á pną *lie* w zgorę. *Mącz* 46c; Frondeo, dicuntur arbores, Kiedy liście

poczinąyą rość/ Zielenieć/ fie. *Mącz* 137c; Veniunt sponte ex arboribus, Sámy z fiebie roftą. *Mącz* 480a, 44c; *RejPos* 5v, 52; Ale iż náfze przyrodzenie iefth ták zgwałcone/ iż fie zázwdy rychley ku gorfzemu niżli ku lepfzemu ciągnie/ nielza iedno ágárykiem dębowym [= *mocnym kijem*] co trzy látá roft/ [...] pohámować go muśi. *RejZwierc* [78²]; Wieprz powiedáią iż kiedy trawá rofcie tedy fłyfzy/ ácz fie mnie thego wieprz poprawdzie żadny nigdy nie zwierzał. *RejZwierc* 99; bo im fie zboże napiękniefy vfcieie ná żimę/ thym mu fporzey będzie rość ná Wiofnę *RejZwierc* 109v, 107, 109v; Wfzák tę dawno przypowieść wfpomináią báby/ Gdy przełádzifz fzałtwią iuż poważniefy rofcie *PaprPan* P4v; *SkarŻyw* 130; *CzechEp* 34, 40; *NiemObr* 18; Tudżiefz też niechay *Bromius* [*przydomek Dionizosa*] cnotliwy/ Wfzczępi winnicę/ niechay vrodżiwy Płod roście/ niechay sięgáią rámioná Hyperyoná. *KlonŻal* D2; *KRoleftwo Pánfkie*/ ktoreś gorczyźcznemu Ziárnu podobne/ co więc/ gdy čás temu/ Rość/ rodzáynym bydź/ drzewku podobne/ Zywić/ y cięniem chłódzić/ iefť fpofofbne *GrabowSet* O2; *WujNT Matth* 13/30, s. 57, *Mar* 4 arg; *SkarKaz* 420b; Infze żiarno/ infzy grofz: Ziárno gdy kto wśieie/ Sámo roście bez prace *KlonWor* 77.

rość w co [= *rozwijać jakąś część*] (1): In angulos exire dicuntur folia, W koniufzczki rość. *Mącz* 105a.

rość jak (2): *Mącz* 436c; Eluxuriari, Luxuriari – Buino rofcz. *Calep* 357b.

W przeciwstawieniu: »rość ... uschnąć« (2): Y iako fie tho grzęfznici vkazuią á wfchodzą iako trawa/ (*koment*) Kthora rychło rofcie ale richło zafię vfchnie. (–) Takci fie vkazuią wfziteci ktorzi źle czynią *WróbŻołt* ff4; *BibRadz Ps* 89/6.

W porównaniu (1): Niech nam fynowie roftą ták/ iáko żieloné Iábłonki roftą nowofzczępióné *KochPs* 209.

W charakterystycznych połączeniach: cebula roście(–stą), czosnek, drzewo (drzewko) (3), gałęzie, jabłonki, kapusty, kłos, latorośl winna, liście, naci (złota nac) (2), nasienie (2), płód, roždze, młode szczepy, trawa (2), wirzba (wirzbowa witka) (2), ziarno, ziele(–a) (ziołko) (4); po deszczu rość, przez lato, na wiosnę (2); bujno rość, jednako, lepiej (niedobrze) (3), mniej, poważniej, rychło, (barzo) sporo (3); samo (samy z siebie) roście(–stą) (2).

Przysłowie: Ktore [*przyrodzenie*] w buyney młodości by wirzbowa witká/ Kędy ią chcefz náchylic tedy roście wfzytká. *RejWiz* 5v; *RejZwierc* 7.

Zwroty: »rość na gorę, wzgorę« (1:1): Gdyż y zyele y drzewo nie roście ná gorę/ Aż korzeń zácźnie pirwey w zyemi fwą náturę. *RejWiz* 128; *Mącz* 50d.

»rość wysoko (ku gorze), wzwyż« = *crescere alte HistAl*; *exire ad caelum Cn* [*szyk zmienny*] (2:1): po pięci ziarn w iedno miefcze ładzą/ fthądże roždze wynikną/ ktore potim dla buynofci rofcie wyfoko ku gorze *FalZioł* I 39c; *HistAl* K7; *BielKron* 267.

Szeregi: »kwitnąć a rość« (1): z poránku będą [*synowie ludzcy*] iáko ziołko w czerftwości. Z poránku kwitnie á roście [*florebit et transibit*]/ á ku wieczoru bywa pofieczone y vfchnie. *BibRadz Ps* 89/6.

»wschodźć i rość« (1): Tákci iefť kroleftwo Boże/ iáko gdyby człowiek wrzucił náśienie w żiemię/ á fpałby y wfćwał w nocy y we dnie/ á náśienieby wfchodźiło y roftó [*germinet et increseat*] gdy on nie wie. *WujNT Mar* 4/27.

Przen [często w nawiązaniu do przypowieści biblijnych o pszenicy i kłakolu oraz o nasieniu gorczycznym] (18) : Bo iżeś zapomniiał Bogá zbawienia twoiego [...] / dla tegoż bądźiesz łzczepił rośkofzne łzczepy / á bądźiesz śiał nańienie obce. Daż rość we dnie łzczepowi twoiemu / á ráno daż kwitnąć nańieniu twemu / ále żniwo będzie wzięte cżału wżywania *BibRadz Is 17/11*; dofyć tu frogą sentencją Pan ná ten nieśláchetny kłakol / á ná ten złościwy narod ludzki vczynić raczył / który tak záraża tę niewinną pńzenicę iego / mówiąc: Iż niechay tak roście pośpołu s tą pńzenicą / áz gdy przydzie żniwo moje / to ieśt okrutnego śadu moiego / tedy ia to każę przebrawśy związać w śnopki / á wrzucić do ognia wiecznego. *RejPos 54v*; Śłuchayże zálie / gdy tak hoyną zapłátę robotnikom śwym w they Winnicy obiecować raczy / á zowie ie látorośłami ktore z niego rośtą / iáko s práwey máćice winnice tey / tedy też tego od nich potrzebuie / áby robili á rośli według woley iego / á nie odradzáli śie od tak błogośławionego łzczepu máćice śwoiey *RejPos 59v, 54v, Ooo5v; RejZwierc 100v*; wielkie y pożyteczne drzewo roście / niewymowney poćiechy ná duży / y nádzieie w niebie *SkarKaz 83a*; Wśiawśy zaś to máluczkie pokory Chryśtuśowej y podłego rozumienia o śobie żiarneczko / polewaymy ie áby rośło / śłuchaniem śłowá Bożego / y kazaniem *SkarKaz 83b*.

rość czym [= *jako co*] (2): A wżdy on [*nędzny człowiek*] / [...] dał śie zwieść temu złemu á okrutnemu Hetmánowi śwemu / thák iż czyni z niego z oney wdzięczney pńzenice przemierzły á śprośny kłakol [...]. A nie dofyć ná tym / áby tylko śam rośł tym kłakolem / ále ieścże rozśyrza liście śwoie / według woley tego śprośnego Hethmáná śwoiego / iż im głuśzy / tępi / vćiśka / á zátłumia tę wdzięczną pńzenicę Pána śwoiego. *RejPos 54, 62*.

W połączeniu szeregowym (1): á náśyeny ono náuki á śłowá śwego śwyłego vśłymá przyyęte / łáśłá [!] śwoyá śprávował / iż śye w fercach ludzkich przyymował / ożywyáło / rośło / y owoc dawáło *KromRozm II c*.

W przeciwstawieniu: »obumierać ... rość« (1): Muśi to co ma naśienie śmierci záwśze obumierać przez vmartwienie / y do końca przez śmierć / á to zaś máiąc naśienie żywothá wiecznego / muśi ná káždy dzień rość do żywotá wiecznego *GrzegŚm 52*.

W porównaniach (2): Prziródenye iáko witká roście. *RejWiz 5v marg, Cc8v*.

Zwroty: »ku gorze rość« (1): Iáko młode łzczepy polewáne lepiej rośtą: tak wiára náłzá prześládówánim kwitnie / á więcey ku gorze roście. *SkarŻyw 130*.

»co nawyzszej rość« (1): A pleć ią [*marną rolę, tj. siebie, swój charakter*] s tego chwałtu [*tj. z wpływu ludzi wszetecznych*] áby nie zárośłá / A iżby ku cżci Pánu co nawyzśzey rośłá. *RejWiz 78v*.

Szeregi: »rość i (a) kwitnąć« [*szyk 1:1*] (2): życzącći od Pána Bogá / áby tá twoiá zácżęta w dobrych á w pocżciwych śprávach młodość / rośłá y kwitnęłá w tobye / ku cżci pánu Bogu naprzod / á potym ku pocyefze śławnemu narodowi twemu *RejZwierz A3; SkarŻyw 130*.

»rość a szyrzyć się« (1): iáko to nańienie narodu ludzkiego iemu [*Bogu*] ku cżci rość á śyrzyć śie miáło / á vmnożyć mu pożytek s śiebie *RejPos 52v*.

αα. *Wzrastając, stawać się czymś* (2) : Arboresco, Rośtę yáko drzewo. *Mącz 14b*.

Zwrot: »w drzewo rość« (1): Arborescere, Arborem fieri, vel in arborem crescere – W drzewo rośtę. *Calep 88a*.

ββ. *Wzrastając, rozwijając się, przybierać jakiś kształt, formę* (10) : Bumamma et bumastos idem, genus quoddam Uvae grossioris, Yágody nieyákie które ná wzrok [= *na kształt*] cicków roftą *Mącz* 28a, 64b; Circumnascor – Wkoło roftę. *Calep* 198b.

rość jak (6): Caulesco, dicitur herba, Głąbiſto/ ſzeroko á liſtowáto rość. *Mącz* 42b; Fluere etiam Rami dicuntur, Roſpoſcieráć ſie á gałęziſto róść. *Mącz* 131b, 139d [2 r.], 377c; my teraz ciebie [*Pergrubiusie*] proſimy/ żebyś zboże náſze záſiane/ y ktore ſiac mamy raczył hoynie rozmnożyć/ áby kłoſiſto roſło *StryjKron* 160. [Cf też **γγ.** »wysoko rość« *FalZioł* I 54c.]

W charakterystycznych połączeniach: jagody roſtą(-ſcie), zboże; gałęzisto rość (2), *głąbisto, kłoſisto, listowato, rogato, szeroko* (2); *wkoło rość; na [jaki] kſtałt rość, na wzrok [czego]*.

Przen (1) :

Zwrot: »w ſłup rość« = wzrastać nie rozkrzewiając się, wypuszczając samą łodygę (1): O márnelz to náſienie [tj. księża katolicy] á ząwždy w ſłup roſcie *RejWiz* 59v.

γγ. *Wyrastać do jakiejś wysokości, wzrastając, osiągać jakąś wysokość; być określonej wysokości* (18) : Plinius [...] piſze iże Poligonium ieſt krwawnik ktory przy ſamey ziemi roſcie *FalZioł* I 115b; támże też były ná onym rownym polu drzewká niezliczne/ ktore nád miárę łokciá więtfze nie roſły *HistAl* K7v.

rość na co a. na ile czego, a. ile czego [= *na jaką wysokość*] (9): Flſtula paſtoris ieſt podobna piemu ięzikowi/ náłokieć roſcie *FalZioł* I 55a. Cf »rość wzwyż«.

W charakterystycznych połączeniach: drzewo (drzewka) roſcie(-ſtą) (2), *ziołko*.

Zwroty: »nisko rość« (1): TO ziele [...] / ma liſt rownie iako końskie kopyto/ niſko roſcie *FalZioł* I 154a.

»wysoko (a. wyſzſzej) rość« [*szyk zmienny*] (6): liſt ieſt tego ziela [*orzeszki*] piothruſzczanemu podobny: ale wyſzſzey roſcie niſli piothruſzka *FalZioł* I 54a; TRędownik ieſth ziele podobne rumienkowi roſcie wyſoko á ſękowato *FalZioł* I 54c; [*ſłaz*] ieſt dwoiaki/ domowy albo ogrodny á drugi polny kthory zową wyſoki ſłaz ábowiem wyſzſzey roſcie y ſzirſze ma liſcie *FalZioł* I 81a, I 62b, 147d; *BielŻyw* 105.

»rość wzwyż (od ziemi), na wzwyż, wzgorę [*na co a. na ile czego, a. ile czego (z podaniem jednostki miary)*]« [*szyk zmienny*] (5:2:1): Skoczek mniefzi [...] / roſcie wzwyſz na łokieć *FalZioł* I 62b; Oleſznik ieſt ziele znaioe w polſzcze/ [...] na dwa łokhcia iakmiarz na wzwyſz roſcie *FalZioł* I 88b, I 106c, 140d, 146d; Subsistit proceritas Balsami intra bina cubita, Nie roſcie dáley w zwſz [!] ná dwa łokciá/ przeſtáye dwu łokciu wziwyſz [!]. *Mącz* 397b; Extat ex terra sesqui pede, Pułtori łtopy wzwyſz od ziemi roſcie. *Mącz* 418c; Roſcie tedy to ziółko [*poſłonek*] ná dobrą piądz wzgorę *SienLek* Yyyv.

β. *O ludziach i zwierzętach* (54) :

αα. *O całym organizmie* (28) : [*małże purpury*] Do roku roftą [tj. osiągną pełnię rozwoju w ciągu jednego roku] *FalZioł* IV 38c; Człowyek ſam dothąd roſcye áż vroſcye y wyęcye yuż roſc nye będye *GliczKsiąż* O2v; (*marg*) Zonę iáko obieráć. (–) Pytayże ſie z dáleká gdy ſie ożenić małz [...]. Ieſli ieſt w poſłuſzeńſtwie rodzicow pocźciwych/ Ieſli też dobrze roſlá/ iż członkow nie krzywych. *RejWiz*

60; *Mącz* 19b, 262a; ná Wiofnę łpuśc á rozładzay ié [*młode karpie*] w więtfzé Stawki [...]. Ieno tego łtrzeż/ ábyś nie przełádźił: bo iákoby gęfto łádźił/ thedy rość nie będą. *Strum* Pv, P2, P4; *Calep* 390a.

rość gdzie (4): a dzieciátko náłwiętfłéé Iezus mily w zywoće rołł *OpecŻyw* 13; Ale práwa miárá mieć wodę w Stáwie Cztérzy álbo pięć łokci. Abowiem w takim łtáwie lepiéy Rybá roście/ y łtaw łye nie rad chwaści/ y záplugáwi. *Strum* D2, D2v; Zadna tobie kóstecká táyna nie byłá/ Gdy mię iefzcze w żywoćie mátká nośiła: Gdźiem ia rółł ósobliwym kuńłztem wiązány *KochPs* 203.

rość jak (1): Pámyętáć ná to [*rodzicę*] máyá/ iż yáko dzyecyę zaráz powiyáýá/ áby krzywo/ álbo poprzeczno nye rołlo/ ták też ono práwyé/ gdy yełfcze będzye w pyeluchách/ vczyć máyá/ tego co by należało ku náuce *GliczKsiąż* K.

W połączeniach szeregowych (2): Iuż wiefz iáko łie ciáło półpolicie rodzi/ Iuż też wiefz iáko roście/ rułza łie y chodzi. *RejWiz* 117; *CzechEp* 308.

W charakterystycznych połączeniach: ciało roście(-stą), człowiek, dziecię, ryba(-y) (4); *dobrze (lepiej) rość* (5), *krzywo, poprzeczno*.

Zwroty: »w ciało rość« = *stawać się coraz większym* (1): A dzieci ktore oni łynowie Boży z onymi niewiáłtámi ludzkiemi z pokolenia Kaimowego/ rodzili: iefzcze dáleko były gorze/ y włość rołtác/ w ciáłá też tak rołli/ że znich byli obrzymowie. *SkarŻyw* 269. [Cf też **e**. *Przysłowie SkarKaz* 420a.]

»wielki rość« (1): Albo gdy w máłym Lewku rzkomo łie kocháią/ Więc áby wielki nie rołł/ ieść mu nie dáwáią. *RejWiz* 191.

Przen (5) : Bo tá Swiátość [*Ciała Pańskiego*] nieodmienia się w łftność náłzę/ thák iáko Chleb y Wino: ále się my nieiáko w náturę iego obrácamy: ták iż łłufznie óny łłowá Augułtiná S. tu przywieśc możemy: łestem vrołtych y mocnych łudźi pokármem: rość/ á pożywáć mię będziefz *KuczbKat* 180; (*nagł*) Łakomłtvvo. [...] (–) Płecza/ co rościełz y żywifz łię złotem/ A w tyśiácu trwog/ y różnościách łzkody W łekliwych pracách/ chcąc w łkárbiech mieć gody/ On tráciłz/ co miał wiecznie cięłzyć/ potem. *GrabowSet* G3v.

Fraza: bibl. »ciało roście« = *corpus crescit Vulg* (3): NÁpifał Apołtoł ś. Páweł o Heretykách y o odfzczępieńcách [!]: iż nádeći dumą ciélełności łwoiey głowy [*tj. Chrystusa*] łię/ powiáda/ nie trzymáią: z ktorey łię włzytko ciáło [*tj. Kościół*] po żyłách y łtáwách łpráwuiąc y buduiąc roście ná pomnożenie Boże. *SkarJedn* 40, 156; prozno łię nádymáiąc z vmyłłu ciáłá łwego: á nie trzymáiąc łię głowy *chriřtufá*, z ktorego włzytko ciáło [*tj. Kościół*] przez łpoienia y zwiázáńia zrzádzone y łpolnie złáczone/ roście ná pomnożenie Boże. *WujNT Col* 2/19 [zawsze przekłád tego samego tekstu].

aaa. *Przyrastać na grubość, na szerokość; crassescere Mącz, Calep; latescere Mącz; pinguescere Calep* (4) :

rość jak (1): In ventrem latescere, Siádło [*tj. krępo*] rość. *Mącz* 185d.

Zwroty: »rość w miész« [*szyk zmienny*] (2): po dwudźiefu łath y iednym/ męłzczyzná zárałta/ y od tego roku w łzerość przyłtawá: á po dwudźiefu łat y ósmi [...] iuż dáley człowiek [!] przełtáie rość w mięłz *LeovPrzep* I; Crassescere, Est Crassum fieri, pinguescere – Tłufzczief, w miáłz rołzc. *Calep* 267a.

»na szerzą rość« (1): Crassesco, Miáłzeyę/ Na łzerzą rołtę. *Mącz* 67b.

ββ. O częściach ciała, tkankach organizmu ludzkiego lub zwierzęcego (17) : Też teⁿże plałtr [z ziela świnią wesz] przyłożony na pierli młodziuchney panienki/ nie dopuſzcza ym roſć. *FalZioł* I 35a; Condylus, Członek v palców/ też koſtká która czálem roſcie nád zwyczaj. *Mącz* 63a.

rość u kogo (2): Małc z Nietoperza/ pierliam roſć nie dopuſzcza v dziewek: gdy nią za młodu powazuie [!] *FalZioł* IV 27c; *SienLek* 86 marg.

rość z czego (3): Tu by pytał niekto która rzecz z tich dwu [pokarm czy powietrze] ieſt potrzebniejſza, y zda ſie to rozumowi, iakoby pokarm był takowy, iż to ieſt potrzebniejszy z czego ſie ciało mnoży, członki roſtą, krwie przybywa *GlabGad* F4v, F5 [2 r.].

rość komu (5): A gdiby te^{go} [ziela świnią wesz] plałtr przykładá na członek thaiemny młodemu męſzcziznie tedy mu nie będzie roſć/ thakieſz pierli młodey białej głowie nie będą roſły pod tym plałtrem. *FalZioł* I 34d; *GlabGad* C8v, D6v; Serperastum, Nieyákie naczynie które dziecióm poki yelſzcze w powiyániu leżą do nożek przywizuýá aby yim krziwo nogi nie roſły. *Mącz* [388]c.

rość w czym (2): Długi ſmolnik ieſt ocieraiący y zagrzewaiący/ á tak ieſt dobry w goieniu ran roſcieć w nich ciało. *FalZioł* I 9d; Mola aliquando, Nieyáka ſztuká ciała niextáłtowna która pod czas w żywocie niewieſciem w Mácierziznie króm plemienia męſkiego roſcie/ krá zowá niektórzi. *Mącz* 229a.

rość jaki (2): Rozdział Dwudzieſty trzeci. [...] o Cyckach białych głów/ á iáko ie z młodu ſkromnić aby wielkie á obwiſłe nie roſły *SienLek* 82v, 86 marg.

rość jak (3): yáko ſkoro ſie dzyecyę vrodzi/ onego członki máyá powiyáć aby proſto á nye krzywo roſły. *GliczKsiąż* K2; *Mącz* [388]c; ále tu tylko záś będzie o łámych pierſiach łámiczych/ to ieſt łutkoch/ álbo cyckoch: á naprzod aby ſkromnie á nieobwiſłe roſły *SienLek* 86.

W charakterystycznych połączeniach: ciało roſcie(-stą) (3), *cycki (cyce)* (4), *członek tajemny, członki* (2), *kostka, nogi, piersi* (3), *sutki; krzywo rość* (2), *nieobwiſłe, prosto, skromnie*.

γγ. O włosach, zębach, paznokciach (9) :

rość od czego [= od jakiej substancji] (1): Też Spicanardi w ług włożona roſtą włoſi od onego ługu/ y vmocnia włoſi niedopuſzczaiąc gim leſć. *FalZioł* I 137d.

rość u kogo (1): *GlabGad* O4v cf »broda roſcie«.

rość komu (1): *GlabGad* B cf »roſtą włoſy«.

rość jakie (1): A iżby piękne długie włoſy roſły: Weźmi chlebá ięczmienneho/ á dobrze ij oſol [...] *SienLek* 47.

Frazy: »broda roſcie« (1): Broda poczyna roſć v otrokow po czternaſcie lat poſpolicie, wſzakoz z nie nagła zprzodku *GlabGad* O4v.

»paznogty roſtą« (2): Czemu paznokti roſtą aż do ſmierci. (–) Bowiem ony iáko y zęby mnożą ſie z wilgoti potrawney, á tak poki człowiek ſie karmi poti y paznochti roſtą. *GlabGad* D5.

»roſtą włoſy« [szyk zmienny] (4): *FalZioł* I 137d; Czemu ſzubiencom wiſſzącim roſtą włoſi (–) Bowiem oni wiſſzą na gorączu ſłonecnym, ktore, wilkoſci w ciele ich roſtopiaiąc podnoſi áże w głowę, łtádze włoſi roſtą. *GlabGad* B; *SienLek* 47.

»zęby rosta« (2): Gdy dzieciom rośtące zęby pomazuje [*miodem*]/ tedy rostą bez boleści. *FalZioł* IV 28a; Czemu łame zęby rostą aż do śmierci, a nie inższe kości. (–) Gdiby to niebyło tedi by łie przygryzły częłtem iedżeniem *GlabGad* C3.

b. *O obiektach materialnych, fizycznych* (17) : Thedy w pępku załężę mu [*kapłonowi*] łie kamień/ kthory gdy pocżnie rość: Iuż on kur nigdy nie pije. *FalZioł* IV 19c; Ale iegli dopiero po łpaniu [*bolączkę, tj. wrzód*] obaczył/ s przeciwney łtrony krew puścić możefz/ a przedłye chwilę ná tho nie łpi [...]: a przed łpáním łye trzebá trudzić/ bądź chodem/ albo iázdą/ albo czymkolwiek innym/ tedy choć bolączká bęđżie rołłá/ nic łzkodzić niemoże *SienLek* 125.

W przeciwstawieniu: »rość ... umniejszać się« (2): Mozg v niego [*wilka*] z księżyczem roście j vmniejszałie. *FalZioł* IV 12b; Potym [*kapłan*] wnidzye a opátrzy iegli ielt zarázá trądowa ná domu [*tj. na ścianach pojawił się grzyb*]/ a vyrzyli ná ściánach iáko dołki bláde albo żółte łzkáráde a głębsze niż ine mieylcă ná ścienie/ wynidzye z domu a záwrze gi zá łiedm dni/ łiodmego dnia záłię przydzye ogláda iegli łie łzerzy albo vmniejsza ráná. Iegli roście/ każe (iegli mur) wybrać kámienie/ ná których tá plagá bęđżie [*Vulg Lev 14/39*] *BielKron* 37.

W porównaniu (1): Bo iáko máła ráná ná pocżátku co dzień więczłza/ gdy iey nie goiłz roście: tak ołżczepieństwo od Kościołá/ co dzień w nowe y więłtze błędy idzie *SkarJedn* 341.

α. *Rozkurczając się [od czego]* (1) :

W przeciwstawieniu: »zsychać się ... rość« (1): námázuyże koniowi thá máściá kopytá/ gdy łye mu łfycháią/ ábowiém od tego miękną y rostą. *SienLek* 177.

β. *Przybierać (o wodach w rzece)* (1) : a ón [*Nil*] nabárziéy roście/ a Egipt włzyłtek pod Kánikułá/ kiedy czas nałufłzy/ przez dni trzydżieści poléwa? *Oczko* 7v.

γ. *Przybywa czegoś* (10) :

αα. *O księżycu w jego kolejnych fazach* (4) :

Frazy: peryfr. »poki krąg rość bęđżie miesięczny« = *do końca świata; wiecznie* (1): Zákwitnie cnotá/ pokóy łye zrodzi/ Któremu żaden bóy nie przełzkodzi: Aby nie miał trwác/ póki krąg wdżięczny Y rość/ y niknąć bęđżie miesięczny. *KochPs* 105.

»księżyc, miesiąc (a. krąg miesięczny) roście« = *księżyc „przybywa”, tj. widzimy coraz większą część jego tarczy (od nowiu do pełni)* (2:2): a tę mocz ma ten kamień [*celonites*]: Ieltli kto [...] bęđżie gi nołł w włciech: iż może przyłżłe rzeczy przepowiadać pewnych czałow/ to ielt od łłoncza włchodu ażdo łzółtej godziny przed pełnią poki miełiącz roście. *FalZioł* IV 50d; póki Xiężyc roście/ wody bywáią ciepleyłzé/ y do włzyłtkiego vżyteczneyłzé. *Oczko* 29v, [42]. *Cf* »poki krąg rość bęđżie miesięczny«.

Szereg: »i rość, i niknąć« (1): *KochPs* 105 *cf* »poki krąg rość bęđżie miesięczny«.

ββ. *O świetle słonecznym* (3) : Acz o Pánie náłzym nie włáfnie łię mowi/ iż rołł w mądrości. Bo on od pocżęcia łwe^{go} miał włzytkę mądrość [...]/ y nábywác mu iey nie było potrzebá. Ale łię mowi o wynikaniu y odkrywaniu mądrości oney w nim/ iż co dzień więłtżá pokázował y wypułzczał. Iáko światłóść łłoneczna/ gdy łłonce włchodzi/ pomáłu roście. nie iżby iey łłonce nábywáło iáko nowej światłóści/ ktorą záwždy w łobie ma/ ále iż łię pomáłu ziąwia y nieiáko z łtrony nas roście. *SkarKaz* 45b.

Przen (1) :

Szereg: »postępować i rość« (1): Sprawiedliwych tedy ścieżką iako światłość świeczą poślepuie y roście aż do dnia doskonałości [tj. do południa] [Vulg Prov 4/18]. *KołąkSzczęśl* B4.

γγ. O przyprawach morza (3) :

W przeciwstawieniu: »rość ... ginąć« (3): Iedenżełmy tám [u wybrzeży Afryki] dziw widzieli nawiętfzy ná morzu/ ktory fie ináczey v nas zachowuie/ tho ieft/ morze kthore v Wenecyey według fwego przyrodzenia fześć godzin ginie á fześć godzin roście w iedną miarę/ ále tám czterzy godziny roście á ośm godzin ginie/ prędzey roście niż ginie *BielKron* 452.

c. O płynach ustrojowych: powiększać się objętościowo (3) : Ale iż rozmáithe przyczyny przypadáią/ ktore człowiekowi z báczności miarę biorą/ iż pod czás przeleie/ álbo przełoży miarkę [tj. nadużyje jedzenia i picia]: s ktorego przełożenia/ roftą zbytnie wilkości krew pfuiące *SienLek* 45.

rość skąd (1): Bo co dałz do żołądká toć fie w krew obraca/ A wfpák do wftytkich członkow záfię fie náwraca. Stądze roście Kolerá/ Itąd Melánkolia *RejWiz* 61v.

Szereg: »rość a rozmnażać się« (1): Tego czału [tj. latem] roście á rozmnaża fie Kolera czyrwona, Kthora miefthcze fwoie ma w żołąci. *FalZioł* V 53v.

d. O budowlach; przen bibl.: wzrastając tworzyć coś, stawać się czymś (6) :

rość w co (4): *Leop Eph* 2/21; A przeto iuż nie iefteście obcy/ y przychodnie/ áleście fásiedzi fwiętych/ y domownicy Boży. Pobudowani ná fundámenće Apoftołów y prorokow/ ná łamem ítem podwęgielnem (kámieniu na) Chriftu Iefusie. Ná ktozem wftytko budowanie zgodnie złożone/ roście w kościół fwięty w Pánu. *BudNT Eph* 2/21; *NiemObr* 36; *WujNT Eph* 2/21.

rość na kim, na czym (3): *CzechEp* 290; ábowiem ná tym fundámenće/ ná fynu Bogá żywego/ wftytkie dziateczki Boże/ przybudowane być máią/ y ná nim rość: y z niego pomnożenie brác *NiemObr* 32, 36.

W porównaniu (1): Owłzem iako zá ieden fkráyny żywy/ węglowy kofztowny kámień y fundáment/ one^{go} [Jezusa Chrystusa] nam dáć raczył: ná którym byfmy fię my y budowáli/ y iako żywe kámyczki rośli/ ábyfmy fię domem duchownym ítali *CzechEp* 290.

Zwrot: »rość w Panu(-ie)« = *crescere in Domino* Vulg, *PolAnt* (3): A thák iuż nie iefteście goście áni przychodniowie/ ále iefteście miefzczánie fwiętych/ y domacy Boży/ wywiedzieni ná fundámenće Apoftołkim/ y Prorockim/ thym fámym nawyfłfzym węgelnym kámieniem Iezusem Chryftusem. Ná którym wfzelkie budowanie wywiedzione/ roście w kościół fwięty w Pánie. *Leop Eph* 2/21; *BudNT Eph* 2/21; *WujNT Eph* 2/21.

e. O wzrastaniu jako procesie rozwoju fizycznego, psychicznego, umysłowego, niekiedy również duchowego, dziecka, młodzieńca; adolescere *PolAnt*, *Cn* (47) : A dżięcię [św. Jan] roflo i mocniło się duchem *MurzNT Luc* 1/80 [przekład tego samego tekstu *RejPos* 296v]; Też iefzcze pewnie niewiefz coć zá dzyeci roftą/ Ieflibyś ich nie vżył potym z wietfzą chłoftą. Gdyćby márníe fłynęły zá żywotá twego/ A fnadźbyś wiecey záżył czału żáłołnego. *RejWiz* 105v; I był Bog ínim [Izmaelem]: Thenże rofl/ y miefzkał ná pułtyni *Leop Gen* 21/20 [przekład tego samego tekstu *BielKron* 12v]; WÁńkowie á Klufiowie/ to dawny dom w Ruśi/ A też fie nie ledá kto/ czałem o nią [lege: nie] kuśi. Acz iuż ítarzy podefzli/ ále roftą młodzi *RejZwierz* 86; A gdy fie im [Manoachowi i jego żonie] vrodził [syn]/

[...] dáli mu imię Sámson/ roflo dzyecię ono prętko [*Vulg Iudic* 13/24] *BielKron* 51v, 12v, 62v; A gdyż tho dzyecię rosło/ káżdemu miłe było *HistRzym* 33v; *RejPos* 28v, 40v, 296v, 297 [2 r.]; Iż thedy [*Chrystus*] dzyeciátkiem fie sítác raczył/ y rość także po wśzytki látá iáko iny człowiek/ łtąd fie iáśnie pokázuie/ że załługá iego/ y dzyatki/ y młodzieniałzkowie/ y inśzy w leciech podrałtáiący/ zbáwieni bywáią. *RejPosWstaw* 41v; *SkarŻyw* 285; Tákci fye méy namilfzýy Orfzuli dołtáło: Przed oczymá rodźiców fwoich rołtác/ [...] duchem zaráźliwym Srogiéy śmierci otchnioná/ rodźicom trofkiwym V nóg martwa vpádlá *KochTr* 6; *CzechEp* 346; piśmo ś. vczy/ iż Márya Pánná poczáwśzy/ czáfu fłufznego donośilá/ y dzyeciátko vrodziłá/ ktore roflo/ y pomnażało fię w zwierzchownym wzroście/ wedle lat/ y w duchu ś. *NiemObr* 144; (*nagł*) Mále^{mv} wielkiéy nádzieie Rádziwił[owi] (–) TÁk rósć/ máły Michniku/ iákobyś mógl fławnych Przodków fwych dorósć/ onych Rádziwiłów dawnych. *KochFr* 121, 122; *LatHar* 531, 553; A dzyecię roflo/ y vmacniało fię (*marg*) w duchu. (–): nápełnione mądrości/ á łáfká Boża była w nim. *WujNT Luc* 2/40; Rość Iároysiú namilfzy/ w lećiech fię pomnażay/ A vćiechy z lat młodych Rodźicom przymnażay. *SkorWinsz* A3v, A3v.

rość do czego [= *rosnąć osiągać*] (1): Ták z młodu gdy był chowan a Rády korone y Rycerłtwá wśzyłtko to baczyli/ że mu wśzyłtko dobre przyłtało/ y z dobrego/ y Świętego oycá/ fyná do wśzyłtkich cnot oycowfkich rość wydźieli [...] w dzyeśiáci lećiech Sigmuntá Augułtá/ teras zmárłego łobie zá Páná y Krolá w źięli [!] y koronowáli. *BiałKaz* I4.

rość z kogo (1): Małżeńłtwo tełz [*Mojżesz*] połtánowił/ y wychowánie dzyátek/ áby z nich godni fłudzj Bogu y rzeczyłpolitey rośli. *SkarŻyw* 482.

rość jakie (2): Roflo dzyecię [*Mojżesz*] im dáley tym milfze Krolewnie y Krolowi/ y wśzytkim dworzánom. *SkarŻyw* 478, 331.

W połączeniu szeregowym (1): Lecż młodzienciec Sámuel połtępował á roł/ y lepłzał/ y v Bogá y v ludzi. *BudBib* 1.Reg 2/26.

W porównaniach (5): Iuż was Bogu poruczám moie miłe dzyatki/ Rośćcie ku ozdobienu iáko polne kwiatki. *BielKom* C7; [*Karność mówi o Młodości*.] Náchylże iey ferwitorze/ Niech fie vczy álbo orze/ Albo pátrzyłá rzemiołá/ By iáko bydlę nie rołłá *BielKom* E4; Niech nam fynowie rołtá ták/ iáko żieloné Iábłonki rołtá nowofzczépioné *KochPs* 209. Cf *Przysłowia*.

W charakterystycznych połączeniach: dzyecię (dzyeciátko, dzyatki) roście(–stą) (16), młodzienciec (młodzi) (2), potomstwo, synowie; do cnot ojcowskich rość; z dzyatek [kto] roście; rość w młodości; rość po wśzytki lata; rość prętko.

Przysłowia: Ale bez zbytniey grozy á bez fráfunku nadobnym nápomínaniem przedfię mu [dzyecięciu] potrołże trzebá wymowác obrokow/ áby nie **roflo** iáko wirzbá/ ktorą iáko náchyli także też rość będzie. *RejZwierc* 7.

Z wielką fię fłkonnościá do złego ľudzie rodzą: ále od tego P. Bog rodźice dáie/ áby z nich fłkonności złe/ iáko z roley nieczyłtey chwałty wykorzeniáli: á nie dopuśłili im rość iáko drzewu w leśie/ tyło w ciáło/ bez dobrych y Chrześćijánfkich obyczáiw. *SkarKaz* 420a.

Zwrot: »rość ku męłtwu« = *zacząć zachowywác się dojrzałe, jak dorosły* (1): Perge in virum, Rość [imp] ku męłtwu. *Mqcz* 350d.

Przen (3) :

Zwroty: »rość w męża« (1): A gdy thák pińmo iednego człowieká iákoby ná dwoię dzieli [*tj. na człowieka cielesnego i duchowego*]/ przez to się rozumie/ iż niezáras bywa człowiek odrodzony we wŹytkim/ ále naprzod się rodzi iáko dzieciátko mále/ roftác vřtávicznie w mężá dořkonálego/ ktorego nie moŹe zábić człowiek Źaden iedno Bog. *GrzegŚm* 33.

»w Panie(-u) Chrystusie rość« (2): A niechay niemnima [*ten, który uczy katechizmu*] [...]/ áby miał iednym y pewnym obyczáiem/ wŹytki wierŹące vczyć y ku prawdŹiwey poboŹnořci iednáko ćwiczyć: ále poniewáŹ iedni łá iáko dŹiatki nowo národzone/ drudzy poczynáią w Pánie Chriřtusie róřć/ á niektorzy theŹ iuŹ nieiáko łá vmocnieni w lećiech/ tedy [...] *KuczbKat* 5, 130.

α. *Wychowywać się, przebywać dzieciństwo i wczesną młodość* (8) : Ten kto rořcie przez kárnořci/ Nie pozbędzie nigdy złořci *BierEz* L4; *BibRadz* 3.Reg 12/8; *BielKron* 112v; A nalepiey go [*dzieciátko*] domá do czáfu pochować/ bo wŹdy y rodziczow y precepthorá potrořze łie przeřtrzegáć będzie [...]/ y wŹdy z onemi łprořnemi chłopięthy łzkolnemi pořpołu rość nie będzie/ y ich obyczáiw łoby do młodey głowy nie nábiję. *RejZwierc* 7v; Ale on [*Roboam*] opuřciwřzy ráde řtářřzych ktorá mu rádzili/ wředł wráde z młodzięncy ktorzy z nim weřpołek rořli [*qui nutriti erant*]/ á ktorzy mu słuŹyli. *BudBib* 2.Par 10/8, 2.Par 10/10.

rość w czym [= *rozwijać się w jakiejś dziedzinie, zdobywać wiedzę, umiejętności w jakimś zakresie*] (1): Cíkowřcy nie prořtacy/ y zá młodu byli/ Pewnie łie nie zá piecem/ v cielát ćwiczyli. Bowiem ná Páńřkim dworze/ á w Rycerřkiey łpráwie/ TáŹ záwŹdy od młodořci/ ięřcŹe rořli práwie. *RejZwierz* 58.

rość gdzie (2): *RejZwierz* 58 *cf* *rość w czym*. *Cf W przen*.

W przen [*przy czym*] (1) : WięŹ y potomřtwo młode/ [*Komorowscy*] pięknie wychowáli/ A ktemu im przy pługu/ domá rořć nie dáli. *RejZwierz* 63v.

f. *Wzrastać w czymś, postępować w czymś, osiągać w czymś wyższy poziom; rozwijać, powiększać, pogłębiać w sobie coś, stawać się coraz bardziej jakimś; proficere* *PolAnt*, *Vulg* (24) :

rość w co (1): *SkarŹyw* 269; [á wřřřcy trzey [*ksiąŹęta litewscy*] w łpolney zgodzie trwáiąc [...] nierořtárgnioná pomoc y přętki ráturek dawáli/ w ktorey zgodzie y łámi w sławę/ w moŹnořć/ y w potęŹne pánowánie rořli *StryjKron* 266 (*Linde*)].

rość przed kim [= *w czyjejs obecnořci, otoczony czyjás opieką*] (1): á młodzięniec (on) Sámuel rořł przed Iehowá. *BudBib* 1.Reg 2/21.

rość w czym (22): niebędziem [*na starořć*] rozumnymi/ ięřliŹe z młodořci niepoczniemi w dobrej rořtropnořci rość. *KwiatKsiąŹ* E2v; *GrzegŚm* 34; LecŹ rořćcie włářce y (w) vznániu Pána náłŹego y zbáwićielá Ieřufa Chriřřtuřa *BudNT* 2.Petr 3/18 [*przekłád tego samego tekřtu GrzegŚm*]; O iákobyřmy łię w łobie vćieřřyli/ y wchwalę BoŹey rořli/ gdybyř my [...] łpolne v ołtarzá iednego/ lubo po Grecku/ lubo po Rzymřku/ Ofiáry przenařřiętře czynili *SkarJedn* 366; [řw. *Wilhelm*] bářřiey łię dręŹąc niřřli pierwey [...]: im dáley tym więcey w miłořci BoŹey rořł/ y mocnieyřym wprředłięwřięćiu łwoim [*tj. pokucie*] zořtawá. *SkarŹyw* 167; A oná [řw. *Maryna*] tym więcey w cnotach wielkich/ y w ćiáłá łwoiego vmartwieniu/ y w pořłuřeńřtwie á pokorze rořłá *SkarŹyw* 183; [řw. *Bonifacjuř*] Wyrořwřřzy z pácholát/ rořł w wielkich cnotách młodzięniec/ idác z iedney w drugá

lepszą y dołkonálizą. *SkarŻyw* 516; Day [*Chryste*] byľmy tu rośli w wierze y łałości *ArtKanc* B12v; *WujNT* 368, *Col* 1/10, 2.*Petr* 3/18; *SkarKaz* 84a. *Cf* *Zwrot*.

W charakterystycznych połączeniach: (im dalej) tym więcej [w czym] rość (2); z młodości [w czym] rość; w złość rość; rość w chwale bożej, w wielkich cnotach (2), w łasce (3), w miłości (bożej) (2), w pobożności, w pokorze, w posłuszeństwie, w poznaniu [kogo], w roztropności, w rozumie duchownym, w sprawiedliwości, w stałości, w szczęściu, w świętobliwości, w ciała umartwieniu, w uznaniu [= poznaniu] [kogo] (2), w wierze, w znajomości (bożej, *Chrystusowej*) (2).

Zwrot: bibl. »rość w mądrości (a. w pomnożeniu mądrości)« = *proficere sapientia PolAnt* [szyk zmienny] (9): *OpecŻyw* 31; TO błogofławnyone dziecie Pan náłz miłościwy Iezus Kriřtus/ iáko o nim Ewányeliřthowie fwiádczą/ iż záwřze rořło w mądrości/ á było nápełnione Duchá s. *RejPos* 37v, 38v, 40v; Dzieciąteczko [*Jezus*] zásię rořło v ludzi w miłości/ Tákże y w pomnożeniu wřelákiéy mądrości. *SiebRozmyřl* G2; Tego nas tylo vchoway Pánie/ ábyľmy cię [...] nigdy nie vtráćili. [...] á nigdy od pořłuszeńřtwá twego nie odřtěpowáli/ rořtác w mądrości duchowney y pobożności wřelákiéy *SkarKaz* 45b, 45b [2 r.], Ooooc; [*MurzNT Luc* 2/52]. [*Zawsze przekład i nawiązania do tego samego tekstu.*] [*Cf* też o. *CzechEp* 178, *SkarKaz* 45b [2 r.].]

Szeregi: »rość i mnożyć się« (1): y błogofławił mu [*Izaakowi*] Bog/ y był vbogácon ten człowiek/ y rořł wřczęściu y mnożył łye [*proficiens atque succrescens*] thák że łye řthał vprzeymie á vřilnie wielkim. *Leop Gen* 26/13.

»rość i postępować« (1): *Aby obřitszy [owoc przynosiła] [Ioann* 15/22].) Stąd widzimy/ iż człowiek może záwřze poki żyw/ w řprawiedliwości y w świętobliwości rość y postępować. *WujNT* 368.

g. *O abstraktach; ali Modrz* (56) : Bo iáko máła ráná ná początku co dzień więczłza/ gdy iey nie goiřz rořćie: ták odřzczepieńřtwo od Kořćiołá/ co dzień w nowe y więřłze błędy idzie [...]/ á im dáley tym więcej błędy **rořtą**. *SkarJedn* 341; ná nich [*żywotach świętych*] iáko ná łytnych y zdrowych potráwách/ pobożność wřercách ludzkich tyłá/ boiazń řie Boża řzerzyłá/ miłosierdzie moc bráło/ řprawiedliwość/ pokoy y vprzeymość miedzy ludzmi rořłá *SkarŻyw* A2.

rość komu, czemu (4): Bo cnotliwemu rořćie/ łławá y pożytek *RejZwierz* 62; *RejPos* 283v; A gdyby ná gránicy vřtáwicznie byli/ Ludzie/ iáko nadobnie támby řie ćwiczýli. Nieprzyacielowi řtrách á Koronie łławá/ Rořłáby/ gdyby táka byłá piękna řprawá. *RejZwierz* 251. *Cf* *Fraza*.

rość w kim, w czym (5): *LibMal* 1554/190v; A ielřh w nim [*w psalmie*] rozdzýł/ iż napřzod modli řie/ áby Pan Bog w łowie łwym záchowywał wierne/ á iżby rořł pożytek tego łłowá iego we wřzytkich wybránych yego. *LubPs* T; *RejPos* 134v; O nędzni ludzie řzaleni/ Przécź was rozum nie odmieni? W vmyřłách bogáctwo rořćie/ A nie w řkrzyni/ áni w wiołce. *KochMRot* Bv; *SkarKaz* 45b.

rość skąd (3): *RejPos* 283v; Bo wiele iych [*książąt i panów w Sarmacji*] ielřt/ ktorzi Mámmón niepráwořći wolá ná ledá co vtráćáć/ niź znie^{gº} álbo przyiáćioły czynić/ álbo ná tákie rzeczy/ zkáľby chwałá Boża rořłá/ obráćáć. *BudNT przedm* a5; *GrabowSet* G4.

W przeciwstawieniu: »rość ... upadać« (1): *VotSzl* B2 *cf* *Przysłowie*.

W charakterystycznych połączeniach: błędy rořtą(-řćie), chwałá (boża) (2), jednořć chřześcijaństwa, mądrořć duchowna, moźnořći, obláľliwořć, obrona, pokoy, porządek kořćielny, pożytek(-ki) (3), malé

rzeczy, sława (2), sprawiedliwość, uprzejmość, wiara, zwirzchności; na wszem [komu co] roście; im dalej tym więcej roście.

Przysłowie: ActReg 31; Do tego [żeby zapewnić bezpieczeństwo ojczyźnie] trzeba nam łzczerey zgody y braterłkiey prawey miłości w oyczyźnie/ za którą małe rzeczy roftą/ a bez niey wielkie wpadają. *VotSzl* B2.

Fraza: »[czemu] nadzieja roście« (1): Myłł teraz volna naftała Duffa prawie otrzezwiała A moge to tak rzecz profczie Nawfzem yey nadzieya rofczie *RejKup* r4.

Zwrot: »tym więtszy rość« (2): A gdi y Bernardin thego poprawil [tj. potwierdził] myenyacz ze prawde krawczy movili [zaprzeczając, że Chrystus cierpiał na krzyżu], theda thym wyethfcha oblādliwofcz wnym rofla *LibMal* 1554/190v; ktore [synody powszechne] im fą gęftfze y częftfze: tym więtfza iedność Chrześciańftwa y porządek kościelny roście/ y przeciw fałfzu obroná. *SkarJedn* 344.

Szereg: »mnożyć się (a. rozmnażać się) a (i) rość« (2): Aby fie mnożyły a rofły pożytki w nas/ ktore on [Pan] nam z dawná z łálki fwey świętey winfzować a obiecować raczył *RejPos* 134v; *SkarKaz* 45b.

α. *Rozwijać się, doskonalić się (a. być doskonałym)* (5) : Abowiem gdy fie z młodu co w głowie zámieftza/ Iuż więc tám s trudná ma być rádá kiedy infza. Gdyż wiele mární zwyczaj złomi przyrodzenia/ Zwłafzczá ktory ták roście bez wżego ćwiczenia. *RejWiz* 88v; A pátrzayże gdy záfię theż doroście ciało/ A iże iuż w fwey mierze fpełná będzie trwało. Pátrz iż rozum y potym przedfię dáley roście *RejWiz* 119v, 17v.

rość skąd (2): Drudzy [sq] też co piofneczki pocźciwe fpyewają. Albo iákie wierfzyki álbo iákie dzyeie [...]. Ale wierz mi nie ony/ o fercu we mdłości/ Albo w oney wáfzey thám márney miłości. Iedno o tym fład wdzyęcne ćwiczenie więc roście *RejWiz* 67; Y fábułyby máło wádziły/ wiedzieć o fwiecie/ o morzu/ iákie niebefpieczeńftwa fie tám vkázuią/ [...] ftądby wždy y ćwiczenie rofto/ y rozumby fie polerował/ bochmy też iedno thym rozni od inych żwirzát. *RejZwierc* 14v.

W charakterystycznych połączeniach: ćwiczenie roście (3), rozum (2), marny zwyczaj; dalej rość.

β. *Z wyraźnym odcieniem znaczeniowym: wzmacniać się, potęgować się, nasilać się, wzmacniać się, stawać się większym pod względem siły, mocy, intensywności; narastać* (35) : Przeto poydę do miłej mierności/ Tá rozezna náfze wątpliwości/ Y vkaże ná fwiát drogę proftą/ Wedle ktorey żądze duftne roftą *BielKom* E6v; *GórnDworz* E7; *HistLan* F2v; A fnadź iefzcze s tákiemi láty [tj. w sędziwym wieku] y łákomfthwo/ y ftárání rofcie/ że pilnieyfzy thego nędznego fwiáthá/ niżli wdzyęcnych a wiecznych przyfzłych radości fwoich. *RejZwierc* 132; A przeto trzeba o tem rádźić/ iákoby dla niekaráných krzywd/ waśń a gniew vbogich ludzi nierośł a niezáltárzywał fię *ModrzBaz* 77; Kiedy roftą me trwogi/ K tobie [Boże] wołam w ciężkości *GrabowSet* Hv.

rość od czego (1): Ná óftátek [...]: áby rozumieli [małżonkowie] że ten związek trzeba przekládác/ nád wfzelką infzą fpołeczność/ y wfzelką miłość ludzką. Tym tedy fpofohem/ miłość małżeńfka bywa zátrzymána y záchována/ y od tego roście: a od rzeczy tem przeciwných drobnieie/ rozrywa fię y rozwiązuie. *ModrzBaz* 33.

rość z czego (1): A coż owfzem człowiek vcćiwy [...]/ áby tego nie miał rozumieć [...]/ áby y ten co prze kogo co czyni/ y on też co przeń czynią/ áby to miedzy fobą z nadobną poftawą a z wdzyęczną ochotą czynili. Abowiem y ferce s tego rofcie/ y chući przybywa *RejZwierc* 97.

rość komu (10): *RejZwierc* 63v; Drugim gniew wniemocy [tj. w czasie choroby] roście: á ón [św. Gwidon] nigdyż nie był łalkawży iáko w ten čás. *SkarŻyw* 293. Cf *Frazy*.

rość czym (2): *ModrzBaz* 11; Ták ieft: widzimi fie/ że Turek będzie wolał piérwéy wojnę toczyć z mury Niemieckimi/ y z miały/ niżeli ná otworzyftym polu z Polaki [...]: ręką mężną bowiem nie mury/ áni przekopy roflá siła Polka *OrzJan* 86.

rość w kim, w czym (7): áby gdy roście siła/ y moc w fynach y w dżiatkách/ oflábiáłym rodziców fwym w téy síle co piérwey mieli/ podpomożenie dawáli *BiałKat* 53v; á zwyczajé/ y kochania ich [chłopców] požądliwe/ do ktorych fie w onym wieku zápaláią/ niemáiąc żadnego rozřádku wczćiwości/ niemogá być dobre/ y roftá wnich z láty *ModrzBaz* 11; A w żołnierzoch zásię/ zá ktorych fprawá wojná fie wiedzie/ roście zwyczaj grzeřzenia *ModrzBaz* 107v, 11; Ná pány wzgárdá przyřřlá [...]. A vbogiégo záś pan w przypadku záłożył/ Y iáko ftádo owiec rozmnożył. Ná to pátrząc/ w pobożnym fercu rádość roście *KochPs* 166; *SkarŻyw* 516; *SarnStat* 740.

rość z kim [= równolegle do czyjegóś rozwoju] (1): [św. Wilhelm] Zmłodu nic fie ku dobremu niemiał/ y owřzem do wiela złego złá fklónność po łobie pokazał [...]. Gdy podrořł/ złość fie wnim fzerzyć á znim rość poczęła. *SkarŻyw* 164.

rość za czym [= w wyniku czego] (1): W czym nie malé vbliżenie fprawiedliwości obywatéle Powiatu tego Koléńńkiego odnořzá/ záczy wřawola w ludźiech roście *SarnStat* 740.

rość skąd (2): *RejKup* aa8v; bo niećwiczeni [żołnierze]/ y trudno co dobrego fprawić mogá/ y nieprzyacielowi ztád ferce roście/ wiedząc że nieumieią fpořobu walczenia/ z ktoremi fie potkáć máią. *ModrzBaz* 110v.

W połączeniu szeregowym (1): Mogá też dziećiam niebronić iázdy ná koniu [...]/ ábo gránia piły/ y infřych tym podobnych gier/ by iedno tego miernie vřywáły: ponieważ zdrowie człowiecze y siła tákowemi pomiernemi pracámi stwierdza fie y vmacnia/ y roście w człowieku *ModrzBaz* 11.

W przeciwstawieniach: »rość ... drobnieć, gasnąć, osłábieć, upadać, zginąć« (4): Záprawdę gđzie táka chęć/ ábo nábywánia ábo okázovánia bogactw roście/ tám męřtwo/ ćwiczenie rycerřkie osłábieć/ á męřnych y leniwych/ dowćipnych y nikkzemnych roznoř zginąć muři. *ModrzBaz* 82v; Co [niezgoda w wojsku] ták ieft rzecz řzkodliwa/ że nam vpada ferce [...]: á nieprzyacielowi niepomáłu ferce roście/ gdy łobie tuřzá/ że ci łáčno mogá być zwyciężeni/ ktore iuż włáne ich bunty zwyciężyły [!]. *ModrzBaz* 114, 33; Ktory [św. Bonifacjusz] zmłodu prořł fie pilnie v oycá do kłářtoru. Čzego gdy mu ociec bronil [...]: do tego co Bog był wřiał w ferce iego/ myřł w nim niegářlá/ ále dáley roflá *SkarŻyw* 516.

W charakterystycznych połączeniach: *chuć* (chęć) *roście(-stą)* (3), *gniew* (2), *kochania požądliwe*, *krzywoprzysięřstwa*, *łákomřstwo*, *miłość małżeńska*, *moc*, *radość* (2), *rozpusta*, *rozboje*, *siła* (3), *staranie*, *strach*, *řwawola* (řwowoleńřstwo) (2), *trwogi*, *wařń*, *występk*i, *zdrowie* (2), *złość* (ludzka) (3), *zwyczaj(e)* (2), *žądze duszne*; *rość z jakimi láty* (2); *dalej rość*, *niepomáłu*.

Przysłowie: Abowiem iáko Męřczy powiedáią/ Iż im więcey komu złotá przybywa/ tym káždemu więřřza chuć do niego roćcie. *RejZwierc* 63v.

Frazy: »dobra myřł roćcie« [w tym: *komu* (2)] (5): Wypádnie záiączek/ ázař go nie rořkořz pořczwáć/ zá nim łobie pobiegáć [...]/ áno chuć y dobra myřł roćcie/ áno fie krew dobra mnoży/

áno żołądek przechowywa/ áno wŹytko zdrowo/ wŹytko miŁo. *RejZwierc* 110; Zdrowie w pokoju á dobra myŹl roŹcie *RejZwierc* 227v; Widamy to/ Źe ci co Źię boiá blednieiá/ á ci co Źię ráduiá rumiáni bywáią: oni Źię fráfuaiá/ á tym dobra myŹl roŹcie [*Videmus ... istos animos sumere*] *ModrzBaz* 7; *SkarŹyw* 136; *WitoŹLut* A5.

»serce roŹcie« [*w tym: komu* (6)] = *ktoŹ nabiera otuchy, ŹmiaŁoŹci, pewnoŹci Źiebie; ktoŹ Źię cieszy, odczuwa zadowolenie; animus crescit* *Modrz* (9): TeŹ to wieczey [*ksiáŹę*] Źpichy ŹtroyŁ Kedy tam ty Fołky broyŁ [*tj. np. fundowaŁ kaplice*] Aby miaŁ na Swieczę pamieć Tuć dla Boga niećin' iŁ nicz A Źtąd mu Źnać Sercze roŹŁo IŹ miaŁ w Niebo wleczę proŹŁo *RejKup* aa8v; [*Mahomet mówiŁ do swoich rycerzy:*] nieboyćie Źie nieprzyiáćielá/ zwŁaŹczá takięgo/ kthoregoŹcie nigdy mocy niepoználi/ áby mu wtym więťŹe Źerce nieroŹŁo *BielKron* 255; O iákieŹby thu Źerce á iáka rádoŹć miaŁá roŹć Źprawcom koŹcioŁá Źwięťhego ku wiernemu Źzáfowániu Źwiętych Źpraw Pána Źwoiego/ ŹyŹáć iáka ŹáŁkę á iákie błogoŹłáwieńŹtwo Pan náđ takiemi okázuie. *RejPos* 24; *RejZwierc* 86, 97, 109v; *ModrzBaz* 110v, 114; SErce roŹćie pátrzáć ná té czáły: MáŁo przed tym goŁe byŁy łáły [...]. Teraz drzewá liŹćie ná Źye wŹięŁy *KochPieŹ* 3.

Szeregi: »roŹć, (a) mnoŹyć Źię (rozmnaŹać Źię)« [*ŹyŁ 1:1*] (2): In urbe luxuries creatur, MnoŹy Źie á roŹcie roŹpuŁtá w mieŹcie. *Mącz* 67c; AŹ potym/ gdy zŁoŹć ludzka roŹŁá/ á czym daley tem Źię więcey rozmnaŹáŁá [*malicia hominum increscente et in dies magis ac magis quasi exundante*]/ Bog wŹytki ludŹi/ bárzo ich máŁo wyiáwŹy/ potopem zátráćiŁ *ModrzBaz* 102.

»szerŹyć Źię a roŹć« (1): *SkarŹyw* 164 *cf* roŹć z kim.

h. Rozwijać Źię, poszerzáć Źię, być wzbogacanyŁ o nowe elementy (o nauce, wiedzy, umiejętnoŹciach) (2) :

roŹć od czego (1): *Mącz* 483b *cf* W poŁączeniu szeregowym.

roŹć czym (1): *ModrzBaz* 109v *cf* W przeciwwstawieniu.

W poŁączeniu szeregowym (1): Proveniunt studia hilaritate, Náuki pochadzáyá/ roŹŁá/ mnoŹá Źie od weŁoŁoŹci. *Mącz* 483b.

W przeciwwstawieniu: »roŹć ... niszczyć« (1): A iáko wŹytkie ińŹe náuki/ ták y rycerŹka roŹćie y niŹczęie/ ták wychowánieŁ/ iáko ćwiczenieŁ. *ModrzBaz* 109v.

i. O KoŹciele, religiach, pańŹtwach, narodach, rodach, Chrystusie, antychryŹcie, teŹ o pojedynczym człowieku: nabierać znaczenia spoŁeczneŁo lub polityczneŁo, powiękŹszáć wpŁywy, rozwijać Źię, wzrastać w potęgę; teŹ: rozszerzáć Źię terytorialnie lub/i powiękŹszáć Źię o nowych członków; o Słowie BoŹym, wierze: być znanym coraz szerzej, krzewić Źię, rozpowszechniać Źię; teŹ: wzmacniać Źię (30) : Temi podobieńŹtwo okázuie/ iáko roŹćie KroleŹtwo BoŹe náđ ludŹkie mniemánia. *BibRadz* II 42a marg; [*Jakub mówi:*] Ruben pirworodny Źynie/ tyŹ ięŁt moc moiá á poćzátek boleŹci moięy/ pirwŹy w dárzech/ więťŹy w pánowániu/ rozłáŁeŹ Źie iáko wodá/ nie roŹć/ boŹ wŁtápiŁ ná łoŹe oycá tweŁo [*aluzja do kazirodztwa Rubena*] *BielKron* 18v; A Gdy iuŹ roŹŁá KrzeŹciáńŹka wiára/ y przychođziŁá w poŁŁuch wiele ludzyom. Czárt [...] pobuđziŁ Symoná SámaryjŹkiego czárowniká áby ŹzedŁ do Rzymá *BielKron* 142; Abowiem gdy iuŹ KrzeŹciáńŹka ŹzkoŁá roŹŁá z wielką Źławá y rozŹyŹrzaním w DámáŹzku/ BiŹkupowie y káplani ŹydowŹcy [...] poŹłáli go [*SzawŁa*] do DámáŹzku *BielKron* 143; ORchánes wtory Krol Turecki [...] kroleŹtwo ku HeleŹpontowi áŹ do brzegow morzá EuxińŹkiego roŹćiaĹnáŁ. VczýniŁá tho Grekom

niezgoda/ iż moc á páńftwo Othomáńskie roflo *BielKron* 239v, 140v; [Arystofanes] znázac ty ludzje/ którzy gdy inák vrość w Rzeczypóspolitéy niemoga/ Rzecząpóspolitą miéłzáiác roftą: krotofilnie o nich powiáda/ iż ci ták czyniá [...]: iáko oni czyniá/ którzy w odmęcie wodą miéłzáiác/ łowiá Węgorzá *OrzQuin* C2; Gdzie iáko fkoro ftáło fię ták znázcznie wielu odstápienie/ od oney Apóftólfkíey Chriřtułowey náuki y wiáry zbáwieⁿney/ tedy fię téż zaráz y Antychriřt począł pokázowác y ták z lekká rość/ tájemnicę niezbożności řprawuiác/ áż wzroftu y miáry doróft. *CzechEp* 357, 305; A ktorem řpófbem Rzeczypóspolita roście/ tym że téż záchowywá cáłość řwoię. *GórnRozm* Mv; A řłowo Boże roflo/ y mnożył fię poczet vczniow bárzo w Ieruzálem *WujNT Act* 6/7; Tá óftátńia [monarchia] Rzymřka gdy roflá/ krole wygnála. *SkarKazSej* 690a.

rość czym (2): (*marg*) Kořcioł S. przeřłádowním roście. (–) Nie ták ogrod polewány owoc dáie: iáko kořcioł gdy fię męczeńřká krwiá pokrapia. *SkarŻyw* 130, 385.

rość za czym [= w następřtwie czego] (2): *SkarŻyw* 357; Tá y teraz nas y wřzytko Chřeřćijáńřtwo póřrzeć y zhołdowác myřlá y všiuiá [*Turcy i Tatarowie*]: czáfu tylko pogodnego y fortelow řwoich vpátruia/ á niegotowóci y niezgody nářzey/ zá ktorą ci niewierni Agáreni do tych czářow rořli *VotSzl* Bv.

W połączeniach szeregowych (2): Obác/ iż kořcioł y Ewángelia Pána Chriřtułowá iuż ná on čás byłá ná wřzytkim řwiecie/ y co dzień to więcey roflá/ pomnážála fię y owoc przynořila. *WujNT* 696, 297.

W przeciwřtawieniach: »rość ... drobnieć (2), upadać (2), schodzić, umniejszac się« [*w tym: umniejszac się albo schodzić* (1)] (5): Ná tom fie telz nic nieogłádał/ iż będę miał v ludzi tego řwiátá/ złá řlawę/ háńbienie [...]/ y przeřłádownie. Abowiem prawdá/ tho ieřt/ Kryřtus Syn Boży vkrzyżowány muři rość y Pánem być/ á ia vmnieyřzac fie/ álbo řchodzić [*Vulg Ioann* 3/30] *KrowObr* 243; wiodác przedię miedzy řobą rořterki przez niemáły čás/ dom Dawidow roft/ ále Saulow vpadał [*Vulg 2.Reg* 3/1]. *BielKron* 69; áczkolwiek Ian y poczęciem y vrodzeniem řwym [...]/ Chriřtuřá [...] vprzędził: iednák fkoro téż Chriřtus vczyć począł/ [...] áżci wnet Ian drobnieć począł [...] A Chriřtus rość y vprzedać go *CzechEp* 305; Bo iż miáftá y wřzytki rzeczypóspolité ná zgodzie napřród zářiadáia/ y potym roftą/ tedy zářię niezgodą/ á rořtyřkiem vpádác muřzá *KochWr* 21; *WujNT Ioann* 3/30.

W charakterystycznych połączeniach: dom [czyj] roście(–řtą), *Ewanjelija* (2), *Korona Polska*, *Kořcioł* (Chřystusowy) (3), *krolestwo* [jakie] (2), *ludzie*, *miasta*, *moc*, *pańřtwo* [jakie], *przywileje*, *rzeczpospolita*(–e) (2), *Słowo Boże* (Pańřskie) (3), *stolica* [papiřska], *krześcijańřka szkoła*, *wiara* (krześcijańřka) (3); *co dzień to więcej rość*; *rość po wřzytkich narodziech*, *po wřřem řwiecie*.

Zwrot: »rość w wřzytko dobre« (1): od niego [*Bolesława Chrobrego*] sławá Polřka řzerzyć fię y wznořić/ y koroná Polřka rość w wřzytko dobre zá rozřzerzeniem kátholickíey wiáry poczęła. *SkarŻyw* 357.

Szeregi: »rość i mnożyć (a. pomnážac) się« = *crescere et multiplicari* *Vulg* (2): A řłowo Páńřkie roflo y mnożyło fie. *Leop Act* 12/24; *NiemObr* 10. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»rość i podnořić się« (1): Otoż tedy/ kto fię przypátrzy te^{mv} iáki przedtym řtan był Biřkupow Rzymřkich/ [...] będzie fię miał pewnie czemu dźiwowác. Lecż gdy pocźnie potym od Sylweřtrá

w drugie wględąc: iáko rość y podnosić fię poczęli: y iáko ták z lekká vrośli: á iákoby fię [...] ná Rzymfkie máiętności y ośiádłości tágąc poczęli *CzechEp* 370.

»pokrzepiać się i rość« (1): iefliby w tym wrzędzie Papielkim iáka fię niepobożność y obłudność á Hypokryzya táilá/ iufzby fię ludziom przez lat ták wiele wynurzyłá/ á iufzby dawno zginęła. Lecż gdy widziem/ iż przez ták dawny á długi czás więcey fię tá łtolicá y wżytki ony iey od Syná Bożego dáne przywileie pokrzepiáią y roftą: naprołtfzy to ośądzi/ iż z Bogá ieft *SkarJedn* 151.

»rość i szerzyć się« (2): KRolełtwo Egipfkie w Afryce/ po Afyryyfkim ná ten czás miedzy inemi ná świecie [...] nalepiey rołto y łzyrzyło fie *BielKron* 8v; Tá tedy Ewángelia/ nie Augłpurfkiey ále Rzymfkiey Confessyey [...]: tá roście y łzerzy fię po wżytkich narodziech *WujNT* 103. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»rość i zmacniać się« (1): Ták potężnie rołto łowo Boże/ y zmacniało fię [*crescebat ... et confirmabatur*]. *WujNT Act* 19/20.

j. *O rozgłosie, wieściach: rozszerzać się* (3) : Abowiem y Sędziowie ziemie [!]/ y Wodzowie/ y łprawce/ y wżyfcy wrzędnicy [...] wywyłfłáli żydy boiác fie Márdocheułzá [...]. Powieść też á łławá imienia iego rołlá ná káždy dzień *Leop Esth* 9/4.

rość u kogo (1): Rołlá iego śwíatobliwóści [św. *Dunstana*] łławá v wżytkich: tak dálece/ ifz Krol Angielłki Edmundus zwielką częciá łobie poń połłał *SkarŻyw* 508.

rość skąd (1): Abowim gdy Minije Orkomeńcy [...] oblegli Thebe/ ty Herkules poráził/ y miáłto od oblężenia wyzwolił [...]. A s tey przyczyny chodzili z dálekich łtron do Herkulefá/ dawáiąc fie pod iego obronę/ łkąd wielka częć rołlá Grecyey. *BielKron* 62.

k. *O wojsku: nabierać większej sprawności militarnej [z czego]* (1) :

W przeciwstawieniu: »rość ... mdleć« (1): Káżde Woyłko s Sprace [!]/ roście/ s próżnowánia mdleie y łtárzeie fie. *BielSpr* 36.

l. *O postępach w pracach* (1) :

Fraza: »roście robota w ręku [czyich]« (1): [*fragment sprawozdania wysłanego przez gubernatora do króla Dariusza:*] Bądż to wiadomo Krolowi żełmy byli łfli do żydowłkiey Prowincyey/ do domu Bogá wielkiego/ ktory buduią z kámienia [...] á buduią ten dom łpilnością/ y práwie roście robotá w ręku ich [*opus ... crescit in manibus eorum*]. *Leop 1.Esdr* 5/8.

ł. *Powiększać się pod względem liczby a. ilości; multiplicari* *PolAnt* (22) :

W przén (1) : KRołu wśelkich narodow/ Czemu/ ludzi ták wiele/ Co mi/ łmutnych przechodow Zycząc/ máią wesele/ A iák łfkry wzrułzone/ Niechętnych woyłká roftą niezliczone? *GrabowSet* Hv.

α. *Rozmnażając się, wzrastać w liczbę; rozmnażać się, płodzić się; być płodnym* (19) :

rość gdzie (4): a drugyemu [synowi] dał [Józef] ymyę Efraym [*tj. rozszerzenie*] mowiąc/ kazał mi bog rołtz wziemi vbołtwa moiego [*Gen* 41/52]. *HistJóz* Cv; Mowił tedy Pan do Noego/ rzeknąc: Wynidzże z Korabiá thy y żoná twoiá/ [...] wżytkie zwierzétá kthore łą przy tobie/ [...] wywiedz z łobą/ á wynidzcie ná ziemię. Rośćcież y mnożcie łye ná niey. *Leop Gen* 8/17, *Gen* 26/22; *BielKron* 18.

W połączeniach szeregowych (6): *KrowObr* 221v; błogołławił im [Bóg zwierzétom wodnym i powietrznym] mowiąc: Rośćcie/ mnożcie fie/ á nápełniaycie wody morłkie/ á ptaczy nyechay fie mnożá ná ziemi *Leop Gen* 1/22; Błogołławił im [*Adamowi i Ewie*] Pan Bog mowiąc: rośćcie á mnożcie

lie/ á nápełniaycie zyemię á poliadaycie ią/ á pánuycie ná niey wśzytkim rybom morłkim/ ptakom/ y źwirzëtom [Gen 1/28] *BielKron* 1v [przekład tego samego tekstu *KrowObr*, *WerKaz* (2)], 5v; *WerKaz* 282, 285.

Zwrot: »rość w wielkości« (1): Boże Pánie moy [...]: Błogośław dzyeciom tym/ [...] áby rośli w wielkości ná zyemi [Vulg Gen 48/16]. *BielKron* 18.

Szeregi: »rość a napełnić ziemię« (1): Gdzie im [Bóg ludziom] y błogośławić raczył/ áby rośli á nápełnili ziemię narodem swoim *RejPos* 42. [Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.]

»rość, (a, i) (roz)mnożyć (a. rozmnażać) się« = *crescere et multiplicari* Vulg [szyk 8:1] (9): Pámiećaiąc co bog ieśt powiedział/ Gdy z Adámem ieszczę w Ráiu siedział/ Zle być tobye Adámie łamemu/ Muśim łtworzyć towarzysza iemu/ Aby rośli we mnie lie mnożyli/ A dobrodzyeystwo moye baczyli *BielKom* G4; *GliczKsiąż* B7; A ia [Pan] zgromádzę ośtátki trzody moiey/ ze wśłech źiemń do ktorých ie tám wyrzucę: y przywrocę ie do wśi ich/ á będą rość/ y rozmnożą lie. *Leop Ier* 23/3, *Gen* 8/17; Ale im ie [Żydów w Egipcie] więcey wćiśkano/ tym lie więcey mnożyli y rośli [Vulg Ex 1/12]. *BielKron* 27v, 5v, 185; [Jakub patriarcha mówi:] Y ty Anyele ktorýs mie wyrwał ode wśzytkich złych przygod moich/ rácz błogośławić dziatkom tym [Efraimowi i Manassesowi]/ áby rośły á mnożyły lie łzyroce po ziemi. *RejPos* 150, [77]v; [*BielKron* 1551 3]. [Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.]

β. O dobrach materialnych: przybywać, przyrastać (2) : A kiedy mu [klientowi] będzies mierzył [tkaninę] [...] lokczya palczem potmikay. A tak tu owdzie potroślé Sporzey więc tak rośtą grośfe. *RejKup* e2.

rość komu (1): *BudBib Deut* 8/13 cf *W* połączeniu szeregowym.

W połączeniu szeregowym (1): Więc by się bydło twoie y droby twoie rozmnożyły/ łrebro by też y złoto rośło tobie/ y wśzego by przyraśtało co maśz. *BudBib Deut* 8/13.

m. O tym, co może być przeliczone na pieniądze: wzrastać pod względem wartości materialnej (7) : Im ciem więcej roście imienie, Tym większe czyni pragnienie. *BierRozm* 20; *Convalescunt opes*, *Zámagáyá* lie/ rośtą/ powłtáyá bogáctwá. *Mącz* 474c; Coż tedy zá dźiw/ iefli y łami kmiotkowie źle żywą/ y taką wielką wśzytkich rzeczy drogość roście? *ModrzBaz* 34v; ábowiem źle się tám dzieie/ gdzie Rzeczp: vboga iefł/ á prywatne bogáctwá rośtą/ y z nimi łakomłtwo. *GórnRozm* I3v; Browárem też áby łzkody nie czynił: bo dla pożytkow zbudowány: to iefł/ áby zysk z piwá rośł/ nád łłod/ y nád wychowanie czełáđzi [tj. powyżej tych kosztów] do browáru vrządzoney. *GostGosp* 134; Czynłzow Rzemieślnych tego łacwie doyrzeć: wśzákoż tego przybywa/ gdy lie też miáśteczká przyczynia/ przyśadza: bo to zá concurłem [tj. gromadzeniem się] ludzkim wśzyłtko idzie w zgorę/ á zá dobrą łpráwá miáłtu y Pánu pożytek roście. *GostGosp* 142. [Cf też **g.** rość w czym *KochMRot* Bv.]

rość skąd (1): Tak wielkie iefł mnołtwo przekupniow (á zwłáśzczá w przekupowánium dźieśięcin) iż pirwey niżli od Páná doydą do tych co ich vżywać máią/ przez czwore y pięćiore ręce/ kupuiących y przedawáiących przewiná się. zkąd iáka cená káżdey rzeczy roście? *ModrzBaz* 141v.

n. Stawać się dłuższym czasowo (2) :

Fraza: »noc roście« (2): á to [przędziwo] ma byđż wśzyłtko á wśzyłtko łsprátniono/ poczołano/ powáżono/ przed ś. Marćinem. á kiedy noc roście/ áby to było rozdawano przásć kmiotownam/ dla łatwieyśzey ich pracey/ y poki wielka noc. *GostGosp* 72, 90.

o. Postępować w lata (4) :

Zwrot: »rość w lata, w leciech« [szyk zmienny] (2:2): (*nagł*) Trideitá [*mówi o Jezusie*]. (–) Człowiekiem go tylko znamy/ Bo piśmo po łobie mamy/ Lecż go Bogiem mieć nie chcemy Gdyż rośł w leciech iáko y my. *RejZwierc* 235; *CzechEp* 178; Co fię tu mowi o tym Synaczku Pánu IEZVSIE, iż rośł w mądrości y lećiech/ y w przyiáźni v Bogá y v ludzi/ życmy łobie tego/ ábyłmy też nie tylko w látá rośli/ ále w rozum á nawięcey w duchowny. *SkarKaz* 45b [*przekład tego samego tekstu CzechEp*].

p. *O dźwięku: stawać się donośniejszym a. przedłużać się w czasie, przeciągać się (1) :* A dźwięk trąby znienacká rośł więcey [*paulatim crescebat*]/ y im dáley tym fię więcey rozlegał. *Leop Ex* 19/19.

2. Być większym, silniejszym, intensywniejszym (1) :

W porównaniu (1): Stánałem/ y wyzrałem: A oto piec goraiący śfiedł przedemną: y śtało łie gdy páłał płomień/ wyzrałem: á oto dym zośtávał. Potym śfiedł przedemną obłok pelen wody y wydał z łiebie deśficz náwálny. A gdy prześthał on wielki deśficz/ kropili po nim krople. Y rzekł do mnie: Myśłze łobie/ że iákoć roście [*crescit*] deśficz więcey niżli krople/ á ogień więcey niżli dym: tak przechodzi wielkością część ktora przeminęła. *Leop 4.Esdr* 4/50.

3. Życ, być, odbywać procesy życiowe; crescere PolAnt, Vulg; augeri PolAnt (74) :

a. *O roślinach: wegetować, rozwijać się; istnieć jako roślina; żyć życiem rośliny (50) :* O odzienie także czamu się trofzciecie? obáćcie liljé polné/ iako rośtą/ nierobią ani przędą/ a wždy to powiadám wám że ani Solómon wewżyłtkiem pańłtwie łwoiém był tak łtroiny iako iedna łtych *MurzNT Matth* 6/28, *Luc* 12/27; A záz łie może żielenić śitowie bes wilgotności? álbo rość rogożiná bes wody? *Leop Iob* 8/11; Bowiem gáłas Pálmowa/ tak łtátecźnie roście/ Im iá bárzyey náchyłifz/ záváždy łtanie proście. *RejZwierz* 114; Przyniefiono theż tám [*na Maderę*] korzenie winá iż łie bárzo dobrze rodzi/ tak iż więcey gron wielkich roście niż liścia. *BielKron* 448v; iż tám koń áni żadny dobytek nie może wytrwać/ bo thrawa nie roście przed wielkim gorácem. *BielKron* 450; *RejPos* 217; Thu iuż [*wiosną*] co włádziłz/ czo włzczepifz/ czo włieiefz/ to iuż ná włzytek rok rość będzie *RejZwierc* 108v; *WujNT Matth* 6/28, *Luc* 12/27.

rość jaki (1): áż náleżli wielki głąb kápułtny ná ktorym go [*Jezusa według żydowskiej legendy*] záváśili/ bo tám w onych Kráinach wyłoka y wielka Kápułtá roście. *BielKron* 464v.

rość gdzie (3): Roście w zyemi korzenie/ á ná wirzchu łzczepy/ A pod nimi podzyála [*ogrodniczka*] przedfię s chroftu łklepy. Ná ktorych rozne zyoła łtoią z dunicámi/ A drugie tak po brozdach rośtą ná nich łámy. *RejWiz* 56; *BielKron* 464v.

rość jak [= przybierać jakąś postać, kształt, wygląd; rozwijać się na podobieństwo, na kształt czegoś] (5): EPitimu^m iefł ziele ktore we włofzech roście, á roście tym obyczaiem iakoby kania przędza *FalZioł* I 50a; [*paproć*] liłt ma ktori roście iako by piono łtrułowe *FalZioł* I 55c, I 115a, III 25c; Bulbus, Leśny czołnek [...] y przitym włzelakie ogrodne ziele/ á korzenie które w okrág roście á skorę ná skórze y łupinę ná łupinie ma/ yáko yefł Cebula. *Mącz* 27d.

W porównaniu (1): Iáko kwiát pewnym płotem roście ogrodzony/ Bydłu łkryty/ á pługiem żadnym nie rułzony [...]: Wielé dżiéwek/ wielé iefł chłopiát/ co nań chćiwi [...]. Także y Pánná/ póki trwa nie nárułzoná/ Póty łáłką przyiációl łwych iefł obdárzoná *KochEpitCat* 110.

W charakterystycznych połączeniach: *drzewo roście(-stą)* (2), *gałąź (palmowa)* (2), *grona*, *kapusta*, *korzenie* (2), *kwiat(ki)* (3), *lilije (polne)* (5), *list (liście)* (2), *rogozina*, *ryż*, *szczepy*, *trawa* (2), *witka*, *ziele (ziola)* (3); *rość na brozdach*; *w okrąg rość*, *pięknie*, *statecznie*.

Przysłowia: *Poki drzewa z korzeniem nie wykopa poty będzie rośło* *BielKron* 353 [*idem*] *StryjKron* 215.

Kiedy nas nie dośtanie/ iuż rości płu [*tj. byle komu, niepotrzebnie*] *trawą*. *RejWiz* 22.

Bo z młodu iako witkę krzywo albo proście Pośtawisz/ to iuż więc tak do śtarości roście. *RejWiz* 88v.

Zwrot: »rość ku gorze, wzgorę« [*szyk zmienny*] (1:1): *Domowa [macierza duszka]* tha sie ściele po ziemi/ ale lefna roście ku gorze *FalZioł* I [138]c; ktorzy [*ludzie wysłani przez Libuszę*] fiedli á iedli fnim [*z Przemysłem*]/ dziwuiąc sie káždey rzeczy/ á zwałzcza rozdze ktora w cierniu byłá/ iż dwie gąłęzi vřhle miała/ á trzećia wzgorę roślá. *BielKron* 319.

Przen (1) : A dobrotliwość pánka rozkwitnąwśly sie iuż tak rość będzie náwieki *RejPs* 151.

α. *Rozpoczynać i odbywać w dalszym ciągu procesy wegetacyjne* (2) : A roście to ziele [*trzebuła*] pośpolicie na mieścach wyprawnych/ iako przy rolach: księżicza kwietnia **roście**. *FalZioł* I 36a, I 54d.

β. *Odbywać w sposób intensywny procesy życiowe, owocując, będąc zielonym* (1) : Bo nád tym ząlie wřędy piękne drzewa śtały [...]. Ony wonne Cypryfy/ ony Cynámony [...]. Drugiemi ząlie rzędy Pigwy á Brofkwinie/ Figi á Pomoráńcze co rośtą y źimie. *RejWiz* 24.

γ. *Wyrastać, znajdować się, rozwijać się na roślinie jako jej część (o owocach, liściach, nasionach, kwiatach)* (21) :

rość gdzie (20): TO ziele ma liřt podobny śzałwiowemu liřtu/ ktory liřt obeymuie rozgi przy kthorych roście *FalZioł* I 111a; na śamym wirzchu te^{go} ziela [*psilium*] głoweczki rořthą okrągłe po dwu y po czterzech, w kthorych ieřt nafienie *FalZioł* I 111c; Niektorzy powiedaią iżby Pierřz czarny sie śtawał [...] dla te^{go} iż gdi gi maią zbierać tedi zapalą ono drzewko [...] na kthorym Pierřz roście dla wypędzenia wężow *FalZioł* III 10d; Takieřz Ibiřcus/ to ieřt Roża ogrodna: ktora wyřoko roście na prętoch [*tj. na wysokiej gałęzce*] [...] *FalZioł* V 24v, I 107d, 115b, 116c, III 20c, 21b; Lud ktory zá rzeką był/ flyřząc o przyřciu Alexandrowym/ przynieřli mu w dary gębki białe y brunathne bárzo wielkie [...] także y řzat řprawionych z weřny kthora ná drzewiech rořlá *HistAl* M2v; Baw sie więcej mądrořcią niżli náukami/ [...] Boć náuka ieřt by kwiat co ná drzewie roście/ Ale mądrořć zá owoc śřtanie wřzytkim proście. *RejWiz* 80; *Calix glandis*, *Sczeřzuyá*/ albo cząřzka w křórey żoładź roście. *Mqcz* 32a; *Rubus*, *Kiers*/ albo krzewiná czernie albo głóg ná křóрым yągody czerwone rořtą yeřziny. *Mqcz* 359b, 27b, 28b, 99a, 147b, 183c, 359b; *ReszList* 183; [*SkarKaz* 269b].

W charakterystycznych połączeniach: *baweřna roście(-stą)* (2), *głoweczki [= torebki nasienne]*, *jagody* ([czego]) (3), *kastany*, *korby*, *kwiat*, *list* (3), *nasienie*, *owoc*, *pierz*, *pomagranata*, *roża* (2), *weřna*, *żoładź*; *na byli rość*, *na cierniu* (2), *na drzewie(ch) (drzewku)* (8), *na gałęzkach*, *na głogu* (2), *na krzewinie (krzu)* (2), *na ziele* (2); *przy rozgach rość*; *w czaszce rość*, *w łuszczynie*, *w szczęui*.

Przysłowia: iako ná złey roli/ dobre źyto: ná złym drzewie dobry owoc: ná cierniu ořtrym Roża woniáiąca rość nie może *ReszList* 183.

[Iáki ieŝt ŝprawcá miáŝtá/ mowi piŝmo/ tácy ŝá y obywatéle iego [...]. Iáki ieŝt v drzewá korzeń/ táki owoc ná nim roŝcie. *SkarKaz* 269b.]

Przen [na czym] (1) : nic gruntownégo ŝtáwić nie moŝecie/ Poki tego korzenia złégo nie wyrwiecie. Ná którym ŝporny roŝterk y niezgodá roŝcie *KochZg* A3.

b. *O ludziach (w nawiązaniu do roślin); przen* (7) : Młody ŝie ma ŝtáráć áby dármo nie roŝł. *RejZwierc* 18 marg, Aaa4v.

rość z kogo (1): Rozumieŝe o ŝobie [...]. Zeŝ ŝie powinien pytáć o ŝwey powinnoŝci/ Abyŝ zázwdy ŝwoy ŝtan wiodł w zacney poczciwoŝci. By s ciebie głuŝa płonká nie roŝlá przy drodze/ Co wŝyŝcy kijem tłuŝá/ y kozá iá głodze. *RejWiz* 194v.

W porównaniach (4): (*nagł*) Modlitwá. (–) [...] racz miŝy panie vbogoŝlawic tu ziemię twoię: vkazawŝy nam ŝwiéte miłofierdzie twoie: abychmy tu thak nieroŝly iako płone drzewa ktoreby niemnoŝyli zadnego pozytecznego owocu w winnicy twoiey *RejPs* 127; Gdyŝ twoie márne ciáło iáko płonká roŝcie *RejWiz* 194v; Ale rość [*młody człowieku*] iáko drzewko oliwne/ kthorego y liŝtki nadobnie pachná/ y cień s ŝiebie wdzięczny podawaiá/ y iágodki ŝie wŝdy ku ludzkiemu poŝythku przygadzáiá. *RejZwierc* 18, 18.

Przysłowie: A Gdy iuŝ tám w tych zacnych á obyczáynnych kráioch bédzieŝ/ nie roŝće iáko krzywa ŝoŝná w boru/ kthora nic wiéczey nie vmie iedno iŝ ŝie zyeleni/ á przedŝię kole á ŝyŝŝki ŝmierdzáce rodzi *RejZwierc* 18.

c. *O włosach, paznokciach; mieć coś jakiegoś, być jakieś* (17) :

rość jaki (5): Czemu v niewiaŝt dłuŝŝe włoŝi roŝtá niŝli v otrokow. *GlabGad* A7v; Przecŝ v iednego człowieka grube włoŝi roŝtá v drugiego miékkie á ŝubtilne. *GlabGad* A8, B, O4v, P4.

rość gdzie (6): Lekarŝtwo na włoŝy: ktore w ranach roŝtá *FalZioł* V 74v, II 23; *GlabGad* A7v, O4v; *Mącz* 285c; Gdy złe włoŝy w oczu roŝtá/ ták ie wypędŝiŝ: [...] *SienLek* 70.

rość jak (1): Densare defluentem capillum, Láŝącym włoŝóm porádzýć áby gęŝto roŝly. *Mącz* 82a.

Frazy: »brody(-a) roŝtá(-ŝcie)« (3): Ale podbrodek ieŝt to miéŝo albo mieŝtce na ktorim broda roŝcie, á to poŝatinie zowá Menthum. *GlabGad* O4v; Ale iŝ dzieci niemaiá ciepła w ŝobie tak doŝtatecznego, przeto theŝ brody im nie roŝtá. *GlabGad* O5; Broda długa á koncŝata zna. człowieka mądrego [...]. Tu mowię o brodach iakie roŝtá z przyrodzenia, bowiem o tich czo ie ŝobie podgalaia. prziftrzygaia, niewiem czo powiadać. *GlabGad* O6.

»paznochty roŝtá« (1): Paznochty grube gdy roŝtá, vkazuiá theŝ gruboŝć przyrodzenia y pokarmu zwłáŝczá gdi będá nie rowne albo ŝkrabowate *GlabGad* P4.

»rogi roŝtá« (1): Cornesco, Rogimi [!] roŝtá/ Twárdzieyę/ Rogácieyę teŝ mowiono bywa. *Mącz* 66a.

»włoŝy roŝtá« = *caesaries crescit Vulg* [szyk zmienny] (9): *FalZioł* V 74v; *PRez* [!] brodę nicŝ inŝzego nie ma być rozumiano iedno włoŝi ktore roŝtá około vŝt ku dołowi, ktore poŝatinie zowá barba *GlabGad* O4v, A7v [2 r.], A8, O4v; Przez wŝŝyŝtek czás odłáczenia ŝwego/ brzytwá nie będzie ná głowie iego [*nazirejczyka*]/ áŝ ŝie on dzień wypełni/ do ktorego był ŝlubil ŝie Pánu poŝwiécić. ŝwiéthym będzie/ poki będá roŝć włoŝy ná głowie ie⁸⁰. *Leop Num* 6/5; *Mącz* 285c; *SienLek* 70.

4. *ŝýć, odbywáć procesy ŝyciowe, znajdujác się gdzieŝ, bęđąc w jakimŝ miejsku; nasci Vulg, Mącz, Cn; commorari Vulg; esse Mącz; oriri Cn* (80) :

a. O roślinach (67) : POwoy ięft ziele wijące sie po drzewie ktorego blisko roście *FalZioł* I 153c; á tak gęsto drzewo ich [goździków] roście/ iż sie trudno między nie wedrzeć *BielKron* 446, 469.

rość gdzie (58): Collis. [...] ein berg do man wein oder korn bawet. Gorá kędy wyno/ álbo żyto roścy *Murm* 21 [*idem*] *BartBydg* 30b; mała Ozanka ięft ziele ktore roście liedá gdzie naziemi *FalZioł* I 37a; Też powiadaią gdy pry Czemierzicza roście podle korzenia ktorego drzewa/ thedy owoc onego drzewa łtolcze czyni. *FalZioł* I 46c; korzeń iego [*bluszczu drzewnego*] zimnego ięftu przyrodzenia/ á czyni ziemię zimną naktorey roście *FalZioł* I 48c; MEch ięftu ktory roście na drzewie dębowym albo na lańkowym, y też na kamienioch *FalZioł* I 150d, I 35c, 93c, 98c, V 65; Drugie możem baczyć iż w onych krainach [*północnych*], nie rośtą wina, figi, ani żadne owoce słodkie, y owżem y leńnych owocow niewiele widać, iako łą iabłka/ grufzki, ktore po polach albo w leńsiech v nas **rośtą**. *MiechGlab* *4; Item powyada yłch czirwowey do Mlyeka naprawyenyá dała, pokrziwą kthora prześz ploth rośzczie *LibMal* 1549/149, 1549/149; Y vczyńił Krol Sálomon taką hoyność łrebrá y złotá w Ieruzáleń/ żego było iáko kámienia/ á drzewá Cedrowego iáko płonek Fygowych/ ktore rośtą po polu w wielkiey obfitości. *Leop* 2.*Par* 1/15; tám kráiná rośkońzna iáko Ray/ bo ná obu brzegu rośtą rozmáithe żiołá/ korzenia/ owoce rośkońzne *BielKron* 431; Ná wyłpie też Híłzpanie ktorá Kolumbus wynálazł zbudowano dwádzieściá y ósm pras ku práłowániu cukrow [*tj. trzciny cukrowej*]/ gdzie tám obfície roście. *BielKron* 448v, 267, 276v, 277v, 433v, 446v; Cameraria cucurbita. Korby álbo banie które ná dáchách/ álbo ná sklepiech rośtą. *Mącz* 32d; Erratica herba, Ziele którego włędzie pełno/ które włędzie roście. *Mącz* 108b; Hortus floriger, Ogród/ ná którym rośtą kwiatki *Mącz* 131a; Lauretum, Sad mieyłce gdzie drzewo bobkowe roście/ álbo bywa łzczepione. *Mącz* 186a; Paestum civitas Lucaniae in Italia a Graecis Possidonia dicta, Około którego wiele rozmáyitego kwiecia roście. *Mącz* 272d; Populetum, Mieyłce gdzie wiele topól roście topolny łás. *Mącz* 312d, 17b, 38c, 66a, 70d, 72d (22); ále tho ięft włáńne wyobrażenie pokrzyku/ ktory w ogrodziech końztownych roście/ á nie pod łzubienicą/ áczkolwiek też w polach łam od łiebie roście/ á włżákże w dálekich łtronách iáko w Arábiey/ w Syryey/ ále nie v nas. *SienLek* 199, 150, 199; Bo gdy przypádnie Wiołná/ ázałz owo nie rośkońz [...] krzacżki ochędożyć/ okopáć/ trzałkowiłkiem ofypáć/ bo tego trzebá aby około młodego dzewká chwałt nie rołł. *RejZwierc* 107; *WujJud* 46; Kámienie wydrażáią wody/ á co roście ná piálku ziemie podmywa (wodá) *BudBib* *Iob* 14/19; *Strum* Lv; tąż drógá y koral/ póki ná dnie morłkim roście/ żielém/ á kiedy go włowią y wyłciągną/ kámieniem iuż bywa. *Oczko* 8v, 16v; *WerGość* 220; ktory obraz dziwne cudá czynił. Bo łkoro ziele ktore przed nim rołło/ podołká obrázu onego dośięgłó, wnet włżytkie choroby vzdrawiáło. *WujNT* 39; Roście w bogátym ogrodzie Sálátá. *KlonFlis* C; iey [*oblubienicy*] nadobne łkronie Ozdob rożá/ kwiatkái/ ktore w Helikonie Rośtą *SapEpit* B3v; Iuż będą dobrá Páńłkie/ iáko ná wyłokiey Skále śliczne iágody/ rośtą pod obłoki [*tj. pod obłokami*]; Ktorych dośięć nie mogą łudźie żadná miárá *KlonWor* 57. [Cf też 3.a.γ. Przysłowie *ReszList* 183.]

W charakterystycznych połączeniach: banie rośtą(-ście), chwast, cukier (3), cypres, czern [= ciern] (3), drzewo(-a) (8), głóg, gruszki, imbir, jabłka, jagody, jeżyny, jęczmień, koral, korby (2), korzenia, kwiatki (kwiecie) (4), lilija, mech (4), owies, owoce, paprotka, płonki(-a) (2), pokrzyk (2), pokrzywa, powoj, rokitina (2), sałata, topole, trcina, wiąz, wino (2), wrzos, ziele (ziołko) (9), żyto (2); wiele (dosyć, pełno) [czego] roście (11), wielka obfitość [czego]; sam od łiebie roście; rość ledá gdzie, wszędzie; przez

płat rość; na brzegach rość, na cierniu, na dachach, na dębie (2), na dnie morskim, na drzewie, na gorach, na kamienioch, na [jakim] korzeniu, na ogrodzie, na skale, na sklepiech, na ziemi (na piasku ziemie) (3); rość po polu(-ach) (2); rość przy drodze, przy drzewie (2); w lesie(ch) rość (2), w ogrodzie(ch) (2), w polach.

Przen [w tym: gdzie (5)] (6) : Czworthy rodzaj iuż też łą oni wżetecznicy/ Co chodzą by łzaleny vbodzy nędznicy [...]. Márníe to płodne zyele á ledá gđzye roście *RejWiz* 78, 32v, 78v; [w alegorycznym obrazie: człowiek, który zapomniał o Bogu] zda łe wilgothnym niż wznidzie flońce/ á ná wżeście flońcá/ źdzbło iego zeydzie. Ná mnoſtwie łkał korzenie iego záğüści łe/ á miedzy kámięmi rość będzie. Ieſli go kto wyrwie z mieſcá iego/ záprzyſie go/ (ono mieſce) á rzecze: Nie znam cie. *Leop Iob* 8/17; A gdy [winnica Pańska] niechciała dáwác s łiebye łłufznych owocow/ niechayże w niey roſcie głóg á ćirnie ku zginieniu iey. *RejPos* 60; Bo ie zowie [Pismo św. ludzi niedbających o pocziwy żywot] [...] kákołem łproſnym á łmierdzącym/ ktory miedzy nadobną á wdzięczną pſzenicą roſcie *RejZwierc* 130v.

b. O grzybach pasożytniczych, naroślach znajdujących się na roślinach [na czym] (3) : Dębianka khtora na dębie roſcie/ ieſt tegołz przyrodzenia czo y gallas albo też żołądz *FalZioł* I [115²]b; bedłki ktore ná bżowym drzewie roſtą/ ze łmietaną rozwierć/ á ná guz przyłóž. *SienLek* 129, 165v.

c. O larwach owadów żerujących w drewnie bądź pojawiających się u zwierząt [gdzie] (3) : Pityocampe, qui in pinu arbore nascitur, Robak który prochno czini/ á w mokrych drzewiech á zwłazcza w łoſninie roſcie. Czerw zową niektorzi. *Mącz* 32d; Lytta, Nieyáki robak który łzczeniętów [!] pod yęzikie roſcie. *Mącz* 202b, 66d.

d. O zmianach skórnych, tkankach patologicznych, rogach [gdzie] (7) : Theż łol náłza wygriza dziwe miełó na każdym mieſtcu, á zwłazcza kthore roſcie przy oku na powiece *FalZioł* III 38d; Ficus pro morbo, Krosty nieyákie ktore połpolicie ná brodzie/ ná głowie/ y ná ynłzich mieſcách gdzie włóły łą około zádku roſtą *Mącz* 125d; *RejZwierc* 236.

rość komu (2): Ktorey [żonie] bełpiecznie możełz zwierzyc zdrowia łwego [...]. Nie będąć iuż ná głowie roſły ony guzy/ Albo tákież ná czele iák perły fráncuzy. *RejWiz* 58, 15.

W porównaniu (1): Więć iż dziwne przyłmáki dziwne też y wrzody/ Ktore czynią w nędznikoch rozliczne przygody. Kánkry/ Kárbunkulufy/ Cyrogry/ Fráncuzy/ Drugiemu by kozłowi ná łbie roſtą guzy. *RejWiz* 15.

Fraza: peryfr. »rosta na łbie (a. na głowie) rogi« = czyjeś postępowanie jest złe, występne, grzeszne, samowolne [szyk zmienny] (2): [Józef mówi do Zefiry:] Prawdę mowilz moia pani pomnieć to tak było łcieć łe czos wełbie było/ baržo zakrąciło iedno zecz prawie nie roſły iawnie na łbie rogi Abis mie była mogła zwieć z mey cznotliwej drogi *RejJóz* H5; *GliczKsiąž* F6v.

5. W zwrocie: »bez pożytku nie rość« = przynosić pożytki rolno-hodowlane (o ziemi) (1) : A iako pięknem wiencem włłędzilz [!] łwiát ochędożył/ ták iż y mieſcá pułte nigdy bez pożytku nieroſtą [campi tui replebuntur ubertate *Vulg Ps* 64/12]/ y gory prozne zákwitnęły potrzebniemi zioły łwemi/ y zwierzętá pokryte rołkoſkami łwemi wołáią wyznawáiąc dobrodzieyłtwá twoie. *RejPs* 94v.

6. Występować; crescere, esse Miech (133) :

a. O roślinach: pojawiać się na danym obszarze ze względu na panujące tam korzystne warunki dla wegetacji określonego gatunku roślin; też wyjątkowo o nisko zorganizowanych osiadłych organizmach zwierzęcych (zawsze zawiera element znaczeniowy: żyć, wegetować) [gdzie] (127) : roście to ziele [Matki Bożej włoski] na miejscach ciemnych a na wilgotnych około łtudzien *FalZioł* I [26]d; COftus ieft ziele ale fie w polźcze nierodzy á ieft troiakiego rodzaju/ ieden ieft ktory roście w Arabijey/ ten ieft biały/ korzenność w łobie maiączy/ á drugi roście w Indijey/ ten ieft czarny y gorzki/ trzeci roście w łirijey á ieft woniey przykrey *FalZioł* I 35b; Polny kmin/ w Siciliiey dofić obficie roście iako y vnas w polźce *FalZioł* I 40b; ORzełzki ziele ieft ktore obficie roście w dalekich zamorłkich łtronach/ á zwłafzcza na gorach/ y w polźcze to ziele roście *FalZioł* I 53d-54a; Auiceⁿna powiada iłzby tylko Piwonija ktora około Rzimu roście miała tę moc naprzeciw tim przerzeczonym niemoczam, ale ta ktora w inłzich łtronach j w Polłkich roście/ niema tak rozliczney mocy. *FalZioł* I 97d; Wilczy groch ieft ziele ktore miedzi plźeniczą roście y miedzi ięczmieniem *FalZioł* I 109a; Przy korzeniu te^{go} ziela [wszywego kopru] roście niekthora rzecz podobna khadzidłu *FalZioł* I 109c; Mnieyłzy roiownik roście pólpolicie na murzech albo na łkalach *FalZioł* I 130d; TO ziele [końskie kopyto] roście na mokhrych mieftłczach á zwłafzcza na łłkach mokrych albo okhoło Iezior y około rzek *FalZioł* I 154a; ieft [szafran] dwoiaki/ ieden ieftł ogrodny zową gi Cartamus: pólacinie/ popolłku Krokos/ á drugi kthory na włchod łłncza roście *FalZioł* III 7b; IEmioło roście na drzewie Dębowym/ y na Grulzkowym drzewie *FalZioł* III 11d; Roście imbir za morzem á zwłafzcza w Indijey. *FalZioł* III 12b, I 35b, c, 36a, b, 37d (88); Nad thymi rzekami Don y Wolha roście ziele Air ktore my Tatarłkim ziele, á niemczy broftworce zową. Tamże też roście Reuponticum ktore Tatarzy Perłkim łlowem czynirouent zową. *MiechGlab* 26, *4, *7v, **5, **6v [2 r.], 26; Ná Ierychołłkich rolłch rołły ony łłchetne drzewá Bálłamu. Po zwalczeniu Ieruzłłem łzczep tego drzewá do Egiptu przeniesion *BielKron* 266v; Piłze Silwius/ iłz w Szkociey łł drzewá máiąc owoc ná wyobrałzenie pthaká/ nád wodą rołtą/ kthorykolwiek z drzewá w wodę wpádnie czálł podobnego/ ożywa/ y w ptaká fie obraca żywego/ zową gęł drzewiána/ roście tho drzewo ná wyłpie Pomony nie dáleko ieft od Szkociey ku pułnocy. *BielKron* 277; Nie dáleko tego wyłpu drugi wyłsep/ rzeczony Badá/ więłzy niłzi Molucki/ ná ktorym owoc Miryłtyki [tj. muszkatorca] roście *BielKron* 446v; Pierz roście ná przedmiełciu Kálékuckim/ włzákze go z inłd więcey przywozą/ od Kálékutu ná pięcdłiefiłat leuk [...]. Cynámon roście w kráinie Záilon/ zá Kálékuthem. Gołdłiki rołtą w kráinie ktorą zową Kánonor/ od Kálékuthu dwánałcie leuk. *BielKron* 454v, 49, 273v, 446v, 455, 461v [2 r.]; Falernus, Kráyná Kámpańska we włółzech gdzie bárzo dobre wino roście. *Mqcz* 116d; Hierochus, Známenite miáłto Palestinae, Przy ktorym Bálłamowe drzewo rołło. *Mqcz* 156a; Rha, Bárzo wielka rzéká in Sármátia Aliaticá gdzie teras moskwá yeft/ Wpáda w morze Kálpium zwáne przy ktory [!] korzenie álbo grzib niepólpolitego liekárłtwá roście. *Mqcz* 354d, 11c, 66d, 76d, 109a, 210d, 414c, 438b; [celidonija] przy łkalach/ przy murzech y przy płóciech rádo roście. *SienLek* 64; Gębka modrzewiowa/ ieft grzyb álbo bdłá ktora ná łuchym modrzewiu roście *SienLek* Xxx4v; Iemiołá wodna [tj. gąbka łłdkowodna – nadechnik stawowy]/ w brzegách ieziernych á rzék muliłtych roście/ około krzów rokitowych/ iákoby łwól zemchu twárdy *SienLek* Yyy; Muchomorká/ ieft Bdłá wyłoka á podczas okráłł/ czérwona iákoby koral/ białymi płtrocinámi okráłłymi iákoby brodawkami álbo krołłami oládzona: napólpoliciéy

roście między niskimi brzeżinami/ iże z ich gniełk pochodzi. *SienLek* Yyy, 256v; Páłac wczynił łobie krol Solomon z drzewá Lewaná. (*marg*) To ielt/ zcedrzyny/ ktora ná Lewanie roście. (–) *BudBib Cant* 3/9; [ia też názládując Pliniusza/ tylko będę źiółká które v nas rostą wypisował *UrządowHerb* 16a (*Linde*), 85a].

W charakterystycznych połączeniach: *bdła roście*(–stą), *był*, *cedrzyna*, *celidonija*, *cis*, *cynamon* (3), *czyrwiec*, *domowy konik*, *drzewo*(–a) ([jakie a. czego]) (12), *figi*, *goździki*, *grzyb* (2), *imbier*, *izop*, *jemiolo*(–a wodna) (2), *polny kmin*, *korzeń*(–nie) [czego] (2), *kostywał*, *kuczylabuha*, *lebiodka*, *legumen*, *mastyks*, *muchomorka*, *oset*, *owoc*(–e) [czego] (3), *pałki*, *paproć*, *pierz*, *piwonija*, *średni płesznik*, *pokrzyk*, *przymiot*, *rdest*, *reupontikum* (2), (mniejszy, większy) *rojownik* (2), *senes*, *spika rzymska*, *sporzysz*, *szafran* (2), *trędownik*, *turbit*, ([jakie]) *wino*(–a) (*grona winne*) (6), ([jakie]) *ziele* (*ziola*, *ziołko*(–a)) (41), *złotogłow*; *rość około błot*, *około jezior*, *około krzow*, *około łęgów*, *około murów*, *około rzek* (2), *około studzien* (2); *na wschód słońca rość*; *rość między brzeżinami*, *między jęczmieniem*, *między pszenicą*, *między rożą*, *między zbożem*; *rość między opoką*; *nad rzekami rość* (2), *nad wodą*; *pod lasem rość*; *rość za morzem* (2); *rość na brzegach morskich*, *na dachoch* (2), *na dolinach* (2), *na starych domiech*, *na drzewie*, *na gorach* (*gorze*) (7), *na jeziorzech*, *na Lewanie*, *na łąkach* (4), *na miedzach*, *na [jakich: mokrych, kamiennych, wilgotnych, suchych, cienistych itp.] mies(t)cach* (23), *na modrzewiu*, *na murze(ch)* (4), *na ogrodziech* (4), *na piaskoch*, *na polu*, *na [jakich]) rolach* (3), *na siedliskach pustych*, *na skałach* (2), *na stawiech*, *na wyspie* (2), *na ziemi [jakiej]*; *przy drogach rość*, *przy gnojach*, *przy gorach*, *przy korzeniu [czego]*, *przy lesiech* (3), *przy łąkach*, *przy [jakich] miejscach* (2), *przy murzech*, *przy płociech*, *przy rolach*, *przy skałach*, *przy wodzie*; *rość w Arabiej*, *w brzegach jeziernych*, *w brzegach rzek*, *w Damaszku*, *w Eipcie*, *w gajoch*, *w Grecyjej*, *w Indyjej* (7), *w [jakich] insułach*, *w [jakich] krainach* (5), *w lesiech* (6), *w Mutylu*, *w ogrodziech*, *w Polszc(z)e* (4), *w [jakich: dalekich, zamorskich itp.] stronach* (4), *w Sycylijej*, *w Syryjej* (4), *we Włoszech*; [co] *roście pospolicie* (*napospoliciej*) (6), *rado* (2), *ustawicznie*; (*dosyć*) *obficie* (*w okfitości*) *rość* (5).

[Cf też 4.a. *rość gdzie SienLek* 199.]

a. O substancjach wydzielanych przez rośliny („kadzidło”, „żywica”, „gumi” jako metonimiczne określenia roślin dostarczających żywicy lub gumożywicy) (2) : Galbanus vel galbanum, *Zywicá/ gumi/* które w Siriej roście. *Mącz* 141d; *Felicitis Arabiae Sabaei* lud tamże w których kádźidło y ynŕze woniáyące rzeczy rostą. *Mącz* 362c.

b. O zwierzętach: *żyć, występować [gdzie]* (1) : *Cymphis sive Cymphos*, *Fluvius Africae*, też kráýiná tamże w której wielkie kozłi rostą. *Mącz* 76c.

c. O minerałach: *występować, znajdować się [gdzie]* (2) : *MAgnes* ielt kamień ktori w gorach nad Morzem roście/ á zwłáŕczá w Indyjej v wielkiego morza Oceana. *FalZioł* IV 55c; *KmitaSpit* A3.

d. O ludziach (3) :

a. *Mieszkać gdzieś [gdzie]* (1) : (*nagł*) *Pełkowie*. (–) *PRawdá* że ci *Pigmei* co tu w Ruśi rofli/ Iuż dla fwyh ípraw pocźciwych ná Troiany poŕzli *PaprPan* P4.

ß. O określonym typie ludzi: *jest wielu takich* (2) : *Lecz dziś gdy fie imiemy rozumki fzyrmowác/ Mogłby fie nam poŕtronny bárzo podziwować. Bo nie będzie nic k rzeczy iedno piękne fłowká. A coŕ inŕzego myfli wíchrowáta głowká. Powiádáią iż tácy poŕpolicie rostą RejZwierc* 251v.

W porównaniu (1): IEden láik nie vmiał kęfá po lácínie/ Iákož ich dofyć rofcie/ prawie iáko šwinie. *RejFig Cc6.*

7. Znajdować się [gdzie] (4) : y yáko Stoicy chcą rzeczy/ ktore ná żyemi roftá ku pożytkowi ludzkyemu fthworzone bywáją. *GliczKsiąż K5;* Bo y krułzec ząwždy lepšzy głębfzy bywa niżli ten co ná wirzchu rofcie. *RejZwierc 103;* Zli tho więc gofcie/ Gdzie zła fławá rofcie. *RejZwierc [238]v.*

a. Być umiejscowionym (1) : CZemu cice roftá na pierfiach. *GlabGad D6.*

8. Istnieć, być (17) :

a. O budowlach; przen: o człowieku lub wartościach duchowych (1) : A iż też mamy ná to pomnieć zechmy fą zbudowani á záládzeni ná mocnym gruncie á ná mocnym fundámieencie Prorokow y Apofthołow: á iżechmy fą vtwardzeni onym mocnym kwádratem á węgielnikiem kościelnym Pánem nálfzym Iezufem Kriřtufem: w którym cożkolwiek ieřt zbudowano rofcie ná wieki. *RejPos 190.*

b. O abstraktach (14) : Tu był iufz Człowiek wyrzuczon Oth twey Lafky aporzucon [...] A thak yuż przekleciez koźde Rořło nadniem pilnie ząwždy *RejKup p5v;* Więtfzą fłkážę przynofzą Miáľtá niż napráwę. Y to coř wyliczał/ iáko wfzeteczeńřtwo/ zbytki/ zuchwáľřtwo rořćby nie mogło/ by nie te twoie Miáľtá/ w których fię ząwždy zbytek y rořpuřtá náyduie. *GórnRozm L4.*

rość skąd (1): ráczyřz wfzechmogący Pánie pořilić á vmocnić vmyřły nářze [...] / ábychmy [...] nigdy od ciebie w fprawach y w řtaniech řwych nie odfćpowáli. A řtąd áby nam rořło řwięte miłofierdzie twoie y opieká twoiá *RejPos 44v.*

a. Istnieć razem z kimś lub z czymś, towarzyszyć komuś, współistnieć, występować razem (11) : Sąđ pokornych/ Pan rząđzi: iego łáľká rořła Z ćichymi: řćiefzki tákich řprawuie *GrabowSet G4.*

rość z kim [= umacniać się z wiekiem jako czyjaś cecha] (7): Nie przećiw fie iż fłowá/ iáko piorun trzáfkaľ/ Ale rozum řnadź iefzćze/ w powiciu go záľtaľ. [...] Serce/ rozum řtáteczeńřć/ człowieká wielkiego/ To z nim prawie ták rořło/ od młodořći iego. *RejZwierz 51; RejZwierc 7; (nagľ) Kiemlicowie. (–) O Tychći ták powiedzyeć mogę á prawdziwie/ Iže cnotá vprzeymořć z dawná przy nich żywie. Męřřtwo też Forbántowo ząraz rořćie z nimi/ Spráwá dobra przodkow ich też fie w nich nie mieni. PaprPan Y3; SkarŻyw 334. Cf »społem rość«.*

Zwroty: »społem (a. wespołek) [z kim] rość« (3): ON Hedinus s Phocidi Kfiążę wielmi zacne/ Zořtáwiľ wfzytki řpráwy temu Ozdze znáćzne/ Bo męřřřtwo obyczáie weřpołek z nim rořtá *PaprPan Ev, H; [dworzanie mówią do Józefa:] wfzytko dobre řpołem rořćie z tobą. GořľCast 17.*

»społu z sobą, pospołu rość« = występować razem (2:1): Iáko řtaľořć s prawđą řpołu s fobą rořřtą/ á iáko prawđá bez niey trudno ozdobna być ma. *RejZwierc b [idem 85];* Krzywdá á nieřprawiedliwořć/ Ząwždy muřzą pořpołu rość *RejZwierc 231, 85.*

c. O ludziach: trwać w jakimś stanie; wykonywać coř od dawná [w czym] (2) : [Sumienie mówi do Kupca:] A prawies mie tak nachyľiľ Zes mi wfýřka pamieć zmyľiľ Is y onj twoye zľořćzi W któryches rořľ od młodořćzj Wyřli mi s pamiećzi prawie *RejKup ř6;* Ia niehcąc wiele piřáć powiem męřnieyřzego/ Ktory ná wfzem przerownáľ Ninuřá onego/ Mořeřř mu to řam przyřznáć po iednym Kleinocie/ Znáć z dawná Herbortowie rořtá w tey robocie. *PaprPan M3.*

9. Żyć, pozostawać przy życiu, być żywym (o organizmach roślinnych i zwierzęcych) (3) : bo znieiákiego korzenia wyprifka fie [substancja zwana „mumią”] iakoby řmořła poki iefzćze korzeřľ

roście *FalZioł* I 89c; Powiedaią tak, gdiby Koguta we trzy lata wkleśnił/ pothym dał mu rość do siedmi lat. Thedy w pępku zależę mu fie kamień *FalZioł* IV 19c.

Zwrot: »rość na ziemi« (1): przyznać fye to muśi/ wziąwłzy ná przykład wżyſtki ciáłá/ káždé bydlę/ álbo káždé drzewo: które záczałwłzy fye poki roście ná ziemi/ bierze pośilek z wody/ z dobrého wiátru/ y z ognia óného Niebieſkiego/ który iſtność rzeczam wżyſtkim dawa: która to iſtność kiedy od niéy fye oddali/ drzewo żywiácé/ álbo rzecz óná/ iuż tym być/ czym byłá/ z óſtátnią zgubą fwą/ poprzeſtawa. *Oczko* 5.

10. Wyrastać a. wyrastać na nowo; gigni, provenire *Mącz, Cn*; *crescere* *Mącz*; *producere* *PolAnt* (24) :

Zwrot: »rość znowu« = *recrescere* *Mącz, Calep* [szyk zmienny] (2): *Mącz* 68c; *Recresco, Renascor, rursus cresco* – Znowu rość. *Calep* 900b.

a. O roślinach; germinare *Miech* (17) :

α. Wschodzić, kielkować, też odrastać (7) : Ta to Podolſka [ziemia] miedzy inſzymi ziemiami ieſt barzo płodna [...], tak iż zdrapawłzy leda iako ziemię, gdy tam żyto będzie wſiano/ tedy przez trzy lata ſamo [tj. samo z siebie] zboże roście, gdi iedno cafu żniwa dopuſzcaią nieco ziarnia fie wytrząſnąć/ tedy ono drugie⁸⁰ roku okrom wżęgo orania takież wznidzie. *MiechGlab* 77; *Provenio, Pochodzę/ roſtę/ wſchodzę/ wzraſtam/ ydę wzgóre. Proprie de segetibus et ijs quae e terra nascuntur* *Mącz* 483b, 144d, 483b.

Zwrot: »znowu rość« = *iterum crescere* *Mącz* (2): *Repullulo, Puſzczam fie znowu/ Odraſtam/ z nowu roſtę. Mącz* 330d, 435c.

Szereg: »rość albo wschodzić« (1): *Germen, Płód/ látoroſłká/ pączki* które fie puſzczáją od drzewá/ álbo wſiſtko to co rość álbo wſchodzić [!] poczina. *Mącz* 144d.

β. Wyrastać z rośliny jako jej część (10) :

rość z czego (2): tho ziele [pokrzyk, tj. *mandragora*] niemiewa żadnego pręta s ktore⁸⁰ by liſt roſł albo gałąſki/ telko s ſamego korzenia liſt wyraſta *FalZioł* I 86c; *Widzim/ iáko Hieronim ſ. napifał/ iż [...]* z iednego pnia tak wiele gałęzi y rozg ożywia fię y roście *SkarJedn* 54.

rość na czym (1): *BudBib Eccli* 14/19 cf *W przeciwstawieniu*.

W przeciwstawieniu: »opadać ... rość« (1): Bo iáko ná drzewie liſcie zielone iedno opada á drugie roście/ tak to co fię zciáłá y ze krwi rodzi/ iedno ſchodzi á drugie náſtawa. *BudBib Eccli* 14/19.

W porównaniu (1): *BudBib Eccli* 14/19 cf *W przeciwstawieniu*.

W charakterystycznych połączeniach: *gałęzie (gałązki) roſta(-ście)* (2), *liſcie (liſt)* (2), *rozgi; z pnia rość, z pręta; na drzewie rość*.

Przen (7) :

rość z kogo, z czego (6): A drugi fie k mieſcu ciſnie [tj. *ubiega się o stanowisko, urząd*] [...] Aby ſniego był káſztelan Bo ſtego ziela roſcie pan. *RejRozpr* C3v; Tákże theż ty przypadki ſwiátá omylnego/ Wiedz żeć też wżytki roſtą s korzenyá iednego. *RejWiz* 128; *RejZwierz* 87v; *Słuchayże záſię/ gdy* tak hoyną zaplątę robotnikom ſwym w they Winnicy obiecować raczy/ á zowie ie látoroſłámi ktore z niego roſtą/ iáko s práwey máćice winnice tey [...] *RejPos* 59v, 59v, 172v.

rość na czym (1): *Mężoboyſtwo* [...] chcąc P. *IEZVS* vmorzyć w vczniách ſwoich/ od tego korzenia poczyna ná ktorým roście/ od gniewu z ſerdeczney nienawiſci. *SkarKaz* 314b.

Szereg: »pochodzić a rość« (1): A zwłafzczá gdy on íam [Pan] był fundámenthem á práwá máćiczą íey [winnicy narodu ludzkiego]/ á nas íobywé vczynił íáko látoroíle/ kthore miály pochodzić á rość íemu ku czći s tey máćice *RejPos* 59v.

b. *O zębach, włosach* (5) : Ma też tę włoínoć [pieczony mózg zajęczy] íż ponim zęby rychío roítą/ á niezdrowe bez bolenia wypadáí. *FalZioł* IV 11d.

rość komu (2): *GlabGad* C4; Íeíli kto chce pośpieízyć/ áby dziećięciu rychío zęby roítý/ rozmieíazy mózgu íágnięcego z mlekiem kóíim á tym mu dzieíłá pomázuy *SienLek* 75.

Frazy: »roście włos« (1): Gignitur capillus, Roście włos. *Mącz* 145d.

»zęby roítą« (4): *FalZioł* IV 11d; Czemu przednie zęby pirwey roítą niż trzonowe. *GlabGad* C3v; Ale ludzie íż íie nie tak [jak niektóre zwierzęta] karmią, przeto nie tudzieí [= nie od razu] im zęby roítą *GlabGad* C4; *SienLek* 75.

11. *Wyrastać po raz pierwszy a. odrastać i rosnąć dalej (o włosach; użycia zawierają element znac. ujęty w znac. 3.: żyć, być, odbywać procesy życiowe)* (7) : Krew pía włoíom wyrwanym roítć nie dopuítczá *FalZioł* IV 6c; MOcz te^{go} kamienia [lapis-lazuli] íeít íże od niego włoíy na powiekach roítą *FalZioł* IV 55a, IV 6c, 15a.

rość komu (1): á miey ná gotowiu íok íwiniey weíki/ wodą roípuítczony/ á thym pomázuy wízędý/ gdzie złe włoíy byty/ niebédáć táń wíęcý roítć. *SienLek* 70v.

rość gdzie (4): Náíenie tego ziele [romanowego] ítłúżone w móídzherzu á z oliwą zmieízane włoíi wymiata s ciála gdzie tím bédzie namazano/ á gdy tho namazanie po kielkho kroć bédzie vczyniono/ tedy na onym mieítczu włoíy roítć niebédá Thak íże ono mieítczne zawídzi bédzie goíe. *FalZioł* I 146c, IV 55a, V 77v; *SienLek* 70v.

Fraza: »włosy roítą« (3): Aby zafíe włoíy na brwiach nie roítý. Naprzod pomazuy krwią zielonych zábek brwi. Takieíż krew wężowa na brwi pomazana/ niedopuítczáíá wyraítać włoíom. *FalZioł* V 77v, I 146c, IV 55a.

12. *Być wydawanym, rodzić się (o płodach ziemi) [z czego]* (2) :

Zwrot: »rość z ziemie« (1): Y dopuítíem íufzá ná íiemie tę y ná gory/ ná pízenice/ na [!] móícz/ ná oley/ y ná wízythko co roítć z íiemie [super illud quod proferet humus]/ ták ná ludzi íáko y ná bydlétá/ y ná wízytki roboty rák wáfzych. *BibRadz* Agg 1/11.

Przen (1) : Y záwízdym íuż czekał thego/ Aby z niey [z Winnicy Pańskieí] czáíu íłufznego: Wdziećzne íágodki roítý/ ále z niey złe poííły. *ArtKanc* K5v.

13. *Wychodzić na wierzch (o pępku) [w tym: z czego]* (1) (2) : tho ziele [tj. pępkowe ziele] ítłúżone z lííciem/ przíłożone na pępek/ rany barzo mocznie goíj/ á zwłafzczá gdi ktoremu dziećięciu pępek roítć z żywotha, tedy íedno przykíaday thego ziele ítłúżonego na íamy pępek/ wpędzíí weń á niebédzie íniego wyraítał. *FalZioł* I 111b, I 111d.

14. *Powstawać, tworzyć się, rodzić się, mieć początek, zaczynać istnieć; existere* *Mącz*, *Modrz*; *nasci, oriri* *Modrz*, *Cn*; *exoriri* *JanStat*, *Cn*; *crescere, venire* *Modrz*; *provenire* *Cn* (254) :

a. *O obiektach organicznych, też deszczach: kształtować się, rozwijać się; pochodzić* (17) : [fijołkowy korzeń] w winie vwarzony [...] rany czyíci y goíj/ w wrzedziech y w boláćkach czini aby mięío dobre roítło *FalZioł* I 69d, V 110, 112; Bowiem wízytkie ínfze kóíci poczynáí íie z wíłgotnoíci człowiekowi

z przyrodzenia wkorzenione y gruntowney, á przeto roftą iefzce w żywocie matki *GlabGad* C3, C3; (*marg*) Džiwe mięfo. (–) Iefliby mięfo zbytnie chćiało rość/ przykładay ná to chuftę fuchą *SienLek* 147v.

rość z czego (6): Pandectha powiada iż polna ruta rofcie z dymow grubych kthore pochodzą z ziemie *FalZioł* I 51a; *GlabGad* C3; Rofcie bez opátrzenia wielki wrzod z máłego *RejZwierc* 212v; Wízakóz iż Philozophowie/ [...] przyczyn á początkow rzeczy macáiąc/ y tę naleść chcieli iefli wody nie ze dżdżów/ ábo iefli z inąd powftawiaią. Co iż lámé oczy vkázuią być z ziemie á nie tylko nie ze dżdżów/ ále ze dżdże lámé z nich roftą/ wyżłzýy wzmianka była *Oczko* 7; Iáko y Ekklezyáftes (*kust*) mowi: (–) Zdrowie ieft dużze y ciála trzeźwie pićie/ ále co wetkałz álbo wleiefz nád potrzebę/ toć nie tylko nie da pośilenia/ ále y on oštátek zepfuie/ y w guzy fię obroći/ z ktorych pewnie wrzody y choroby roftą. *WerGość* 228. *Cf W przen*.

rość komu (2): Dobremu ząwždy ná brzuchu guz rofcie/ Zły ząwždy ná grzbiet ma dębowe gofcie. *RejZwierc* 222, 26.

rość skąd (1): Bo gdzye fie ty wilkości názbyt przylewiaią/ Iuż ząwždy przyrodzeniu wftytko złe dzyálaią. [...] Stąd roftą párchy/ wrzody/ guzy rozmáite/ A wewnątrz niewidome niemocy obfite. *RejWiz* 118.

W charakterystycznych połączeniach: choroby rostą(–ście), dżdże, guzy, kości, mięso (dobre, zbytnie, złe) (4), niemocy, parchy, wrzody (y) (3), zęby; rość wewnątrz, w żywocie (matki) (2).

Przysłowie: A iáko ftára przypowieść/ iż pilnemu słudze ząwždy rofcie guz ná brzuchu [*tj. dobry sługa tyje*]/ á leniwemu ná grzbiecie [*tj. jest karany biciem*]. *RejZwierc* 26, 222.

W przen (1) : Rozmáite przyfmáki s tych rofkofzy [*z zachowania się opilców*] roftą/ Ten idzye z białą málcia/ drugi zá nim s kroftą. Bo temu oczy iefzće z wieczorá podbili/ Temu fie też ná czele perły wyłádziły. *RejWiz* 15v.

Przen [z czego] (2) : *RejZwierc* 101v; Z dobrego drzewá ten zły robak [*tj. pycha wynikająca z czynienia dobrze*] roście/ ktory to lámo drzewo vczynkow dobrych pfuie. *SkarKaz* 352a.

b. *O abstraktach; subsequi Mącz, Modrz; consequi, emanare, erumpere, proficisci, sequi Modrz (234)* : Tákci nyemáyac nic [*małżonkowie, nie mając potomstwa*]/ [...] lámi łoby myerzną/ fráfuýą fie/ y roftą myedzy nimi rofterki á nyefnáfki ná káždy čás y godzinę *GliczKsiąż* Cv; Bo począwły od Lutrá/ ktory náśiał tego kákolu/ áż do tego czáfu co dzień więtfze błedy roftą/ y wićeý też Kácerzow przybywa. *KuczbKat* a2; Azáfz iuż nie powftał brát ná brátá? Azáfz fie nie mieřzáią kroleřtwá? Azáfz nie ieft wćiřniona řprawiedliwořć? Azáfz nie roftą bluźnirřtwá przeciřwko Pánu y przeciřwko Kriřtuřowi iego? *RejZwierc* [28³]; *SkarŻyw* 538; *SarnStat* 762; *SkarKazSej* 684a, b.

rość z czego, z kogo (21): *RejZwierz* 123; *Górndworz* Kk2v; *RejPos* 334; A thák tá páni řzára pychá niřkádci inąd řnadniey przypáć nie móże/ iáko s wřzetecznego łákomřtwá/ s ktorego bogáctwo rofcie. *RejZwierc* 68v, 109, 162, 221, 227; *PapřPan* B4, Gg2v; Pirwfza [*cnota królewska*] ieft Rořtropnořć/ ktora zvřtáwiczney zabáwy z ludźmi vczonemi/ á wyřtrzegáńia pochlebcow rořćie [*comparatur*]/ z czytáńia też křiąg ták piřmá řwiętego/ iáko też y inřzych potrzebnych. *ModřBaz* 15, 56v; Wielki lud ná kazáńiu řwym řřw. *Piotř z Werony*] miewał [...]. zćzego wielki rořł pożytek w duřzách ludzkich: wiele fię Heretykow náwracało/ niezgodnych iednáło/ grzeřnych vpámiętywáło/

flucháním zbáwienney náuki iego *SkarŻyw* 372; y prágnać áby ie [*Tollusa i Nerę*] Pan bog płodem męłkim/ z ktoregoby iemu cześć roflá/ obdárzyć raczył: powili lyna Bernárdyna *SkarŻyw* 458; *GórnRozm* A3, K3v; *GrabowSet* E4v; Iáko bowiem włafny pożytek priwatny roście z połpolitégo złęgo/ ták zásię dobro połpolité muśi pewnie róść z priwatnégo złęgo. *OrzJan* 48; *KlonWor* 30. Cf *Zwrot*.

rość z czego [= *na mocy czego*] (1): To iuz włkok gásniem [*w sędziwym wieku życia ludzkiego*] Pánie/ chodząc vmieramy/ Włafnie iák ptak co pátrząc z oczu go zbywamy. A iefli z zámierzenia twego nam to roście/ Iácylz Pánie przyspiefzą/ zá twym gniewem goście? *GrabowSet* Ev.

rość komu (19): *RejJóz* A3v; *RejWiz* 21v; *RejZwierz* 123; *GórnDworz* D4v; Ale wietfze podobieńftwo iż [*ewangelia o bogaczu i Łazarzu*] byłá przypowieść. A rozumiał Pan iż nas było z dáleká przeftredz potrzebá/ ábychmy zrozumiewáli/ iáka złym/ á iáka dobrym/ v niego zázwdy zapłátá roście. *RejPos* 162; Wiedząc pewnie/ iż tákiemu káždemu ścińnionemu á vdręczonemu/ hoyne á rozliczne zázwdy á vftáwicznie roftá zapłáty y pociechy iego/ thák thu do czáfu ná zyemi/ iáko y ná niebye. *RejPos* 253v, 61, 172, 275v, 319v *marg*; Aby zásię Imię iego w niwczym nie było v nas: żeby wzgárdá iemu nie roflá między námi rozumnym iego ftworzeniem *BiałKat* 51; *PapriPan* B4, Gg2v; Włzákże przedsię człowiek prawdziwą cnotą ozdobiony/ ma być takiego fercá/ choćiaby żadná sławá iemu nierosłá [*si nulla gloria subsequatur*] *ModrzBaz* 58v; Z vft niemówlátek roście chwałá tobie [*Vulg Ps* 8/3] *KochPs* 11; *SkarŻyw* 458; ták iż nie żyie iáko chce/ iedno ten człowiek/ ktory cnotliwie żyie/ [...] ktory áni czyni/ áni mowi/ áni myśli/ iedno te rżeczy/ z ktorych mu wolny vmył/ wolne fumnienie roście *GórnRozm* A3; Bo á což po owym ná woynie/ ktory nágo/ á z kijem idzie? Więcey z niego łzkody/ niż pożytku Rzeczypołp: roście? *GórnRozm* K3v; *GrabowSet* E3v.

rość przez co (1): Bo przez pilne łprawy iego [*Józefa*] Wiele mu [*Putyfarowi*] roflo dobrego *RejJóz* A3v.

rość czym (1): Nie tylo myślenim/ ále dżiáláním y dotykáním fię rżeczy/ y długim doświádczenim roście y nábywa fię mądrość do rzádom ludzkich. *SkarKazSej* 663a.

rość skąd (14): *RejRozpr* H4v; *Diar* 77; [*człowiek zły*] Niedba iż przedáł wolność/ przedáł cnotę duřę/ Acz infzych przypádłóści iefzcze mu nie ruřę. A ftądci to przypada ono zámieřzanie/ Skąd więc roftá vpadki/ roście krwi roźłanie. *RejWiz* 174v, 21v; *RejZwierc* 15, 113; *ModrzBaz* 29v; Bo gdy kto pokoiu od Páná Bogá dánego/ ná kościelną flulzbę iego/ nabożeńftwo/ karánie ciálá fwego [...] nie vżywa: náłtępuie fwawola/ y ciáło/ á rořkofzy iego opánuiá duřę/ iřz zápomina Páná Bogá/ y vdáie fię w próżnowánie y w rořkofzy: łkád kácerřtvo y obcá wiárá/ y ini Bogowie roftá. *SkarŻyw* 558; *KochTr* 21; *Phil* Q4; Bo/ ácz ia w tobie nádzieię pokłádam/ Wždy/ miáfto poćiech/ w kłopoty vpadam. Stąd dżiwne/ Pánie/ mniemánie o tobie/ W mym fercu roście: gdy rozbieram łobie/ Kto cię zániedba ten kwitnie w rádości/ A kto cię łtrzeże/ rzadko bez záłóści. *GrabowSet* F3v; *OrzJan* 48; *GosłCast* 54.

W przeciwstawieniu: »rość ... w niwecz się obracać« (1): Gdzye y pogáńłki Mędrzec s tá sentencią wyiechác nie omieřzkał/ powiádáiąc: Iż w zgodzye káždey z máłych rżeczy wielkie roftá/ á w niezgodzye włzędy y wielkie w niwecz fię obrácáią. *RejPos* 334.

W charakterystycznych połączeniach: bluźnirstwa rosta(-ście), błędy, bogactwo, chwała (2), cześć, ćwiczenie, dobre mienie, dobro pospolite, dostatek, kacerstwo, krwie rozlanie, lenistwo, mądrość, mniemanie, mordy, nałog, niesnaski, niewiara, niezgoda, obca wiara, okrucieństwo, ozdoba, pociechy(-a) (2), pożytek (6), pycha, radość, rozterki, skarb, sława (nadobna, pościwa, spolna, zła) (10), strony, wolne sumnienie, swary (2), szkoda, trudności, umniejszenie państwa, upadki, utrata wolności, walki, wiele dobrego (2), wojna, wolny umysł, wzgarda, zachowanie, zapłaty(-a) (odpłata) (6), zbytek, znajomość (2), żałość (2); z łakomstwa [co] roście, z czytania ksiąg, z pościwej pracy, z pościwych spraw, z zamierzenia [czyjego]; [co] roście w duszach ludzkich, w (na) niebie (2), w sercu (2), na świecie, na ziemi; ustawicznie [co] roście (3), zaw(ż)dy (zawsze) (7); [co] roście na każdy czas, na każdą godzinę.

Przysłowia: RejPos 334; Z małych w pokoju wielkie rzeczy rosta RejZwierc 227.

A iż s tego/ czego nie czynić zwyczajmy/ nałog roście Górndworz Kk2v.

S pościwej pracy ławą y łkarb roście. RejZwierc 221.

Więc porządny boiownik/ nie dla tego leie Krew ludzką; nie dla tego tak frodze fzałeie/ By wojną z wojny rofla KlonWor 30.

Zwrot: »z przyczyny [czyjej], za przyczyną [czyją] rość« (1:1): od Troiej począwży/ co było na świecie walk/ mordow/ y okrucieństwą/ niemal ząwdy/ s przyczyn białychgłow cudnych rofla Górndworz Ll4v, Bb7.

Szeregi: »rość i mnożyć się« (1): Iużci łtąd [ze znajomości wojennego rzemiosła] ławą/ ozdoba/ y piękno [!] znaiomość rość y mnożyć nie fnadnie może. RejZwierc 113.

»rodzić się i rość« (1): Ponieważ tedy pychą/ tak wiele złego z łobą przynosi/ á nawięcey się rodzi y roście [nascatur et crescat] z nieznania łamego łiebie: przeto każdy/ ktoby ią z fercą łwego wykorzeńić chciał/ niech się co naypilniey o to łtara/ áby [...] Sámeo Siebie Znał. ModrzBaz 56v.

α. Wynikać, pochodzić, wywodzić się, wypływać (zwykle ze wskazaniem podstawy, na której coś powstaje, przyczyny, z której coś wynika); być konsekwencją, następstwem, skutkiem jakiejś przyczyny; mieć źródło, podstawę, fundament w czymś, opierać się na czymś (178) :

rość z kogo [= z czyjego powodu] (1): SPrawey myłli iłciem ząwždy miał wwielkiey nienawilci ludzi złołciwe/ á bárzo bych rad áby nie odemnie co nadálej odłaczyli/ áby mi łnich przekalká nierofla opułłcząc przykázanie pańłkie RejPs 184.

rość z czego (117): A co łtego [uczestniczenia w grach karcianych] potym rołcie Kąždy nie domylłi prołcie Fałłse/ przymowki niezgodá Krotka rádółć długa łzkodá RejRozpr H, I4; RejJóz H4 marg; RejKup g6, y2v, bb5v; Ale kto tego nie baczý/ iż s czytania a obaczenia łtaradawnych dzieiow rołtá nam wielkie pożytki y krotofile. HistAlHUNG A3; Abowiem z Łácinłkiego niełpráwnego piłánia/ wielkie częłto łpory między niebogoboynymi Prokuratorami rołtá GroicPorz ev; (marg) S łwey woley czo rołcie. (–) A tak nie chodź iáko woł tám gđzye ciáło ciágnie/ Boć ząwždy ná łwawołá/ gđzye nie rołkołz łągnie. A to vważ co s tego iuż káždemu rołcie/ Wierz mi że wnet przypádną nieprołzeni gołcie/ Tępość/ zła myłł/ niedbáłość o ludzi o Bogá/ Ani o żadną cnotę/ ząwždy we łbie łrwogá. RejWiz 190, 5, 6, 18v, 30v, 55v (10); Wzgárdziłimý wrzędem duchownym/ z ktorego wzgárdzenia vrodziłá łye łwawołá/ y to kácerłtwo hániebne y łzkodliwe/ przes ty łudźie/ ktorzy żywą bez Bogá/ y bez wrzędu ná świecie: ktorych prołmy/ áby łye vználi/ y to wiedźieli/ iże tá łwawá zła ielł/ ktora z

rofterku á z wzgárdzenia Kořćioła Bożego rořćie. *OrzList* fv; ALe też ty chędogi/ nie buiay wyfoko/
Bo s tego pychá rořćie/ widzifz łam ná oko. *RejZwierz* 141, 36v, 110v, 141; Y dla thegoż fię nam z
pilnością ná to ogládać potrzebá/ iżbychmy fię w nich [*w pismach świętych*] próżnym rozmyślaniem
y głębfzym nád rozum náłz wywiádowniem nie zábawiali/ ani fię gadkami mniefy potrzebnymi y
nieprzyřtoynymi parali/ z ktorych nic inego nie rořćie/ iedno roznice/ zwády/ niefnáski *BibRadz*
*4; Decus verum in virtute positum est, Prawdżywa czeřć z cnoty rořćie. *Mqcz* 79d; Dáley Pan thu
wřpomináć raczy plugáwce á cudzołózniki. Tu co fię grzechow w tych dwu łłowiech zámyka/ y co
złego z nich iáko s łtudniefy wřzego złego rořćie/ tu iuż piłmá máło o tym potrzebá. *RejAp* 179v;
otoż oná trudnořć/ kthora s łłow cudzoziemřkich rořćie/ rychleyby fię iefzćze zefzłá w mowie/ niř
w piłaniu *GórnDworz* F3; chociać niektore narody/ y náłznych niemal wiefłza częřć Polakow máią
łobie náuki dobre zá nic/ á práwie ie oddzieláią od łłácheřwá/ powiedáiąc iż łłácheřtwo/ telko z
męřtwá rořćie: łtáđze y owo pořzłó/ iż thák brzytkie rozumiefą być to łłowo/ żak *GórnDworz* G3v;
Y thákowář też fierdzitořć [*stateczna*] (bo záwdy z wielkie^{go} łercá rořćie/) náyduie fię w źwirzętach
łłáchetniefřznych/ iáko we Łwie/ w Orle. *GórnDworz* K4; S tych tedy trefnořći/ ktore w krotkim
rzeczeniu zaleřą/ tá iefł nayłubtelniefřza/ ktora s łłowá/ ábo rzeczy dwuwyłáđnej/ rořćie/ iż iá
człowiek ná inákřze/ niř rzeczono wyrozumienie włápi. *GórnDworz* P7, A2v, F7 [2 r.], M6, Ee3v,
Ee5v (18); *RejPos* 212v, 250v *marg*, 263, 267; PÁtrzayře záfię iákie zuchwálłthwá/ iákie mordy/
iákie krwie rozłanie/ iákie pođłępkie/ iákie práktyki/ iákie niełpráwiefłwořći/ iákie złe nábycie/
czo wřzytko s tego źrzodłá rořć muři s they řzárey pychy náłzey/ rozniolfy fię po řwiátu. (*marg*)
Złóřći wřzytki z zbyřkow rořtą. (–) *RejZwierc* 191; Pátrz iákie rořtą s řwey woley przygody/ Guzy/
złá łławá/ y rozłiczne řzkody. *RejZwierc* [213]v, A6v, 61, 72, 83v, 102 (13); *BielSpr* 3; Z miłóřći
rořtą gwałcenia biáłych głów/ cudzołóřtwá/ nierzáđne z krewnemi obcowánie/ y inřze niezłiczone
nierzáđnořći ćiełefne: Z řtráchu rořćie/ gniefw/ niezgody/ [...] woyny y niezłiczone nęđze. *ModrzBaz*
7v; Iefłliby řię kto ná přędkie á nierozmyřłne wotowánie zbyřnie ábo vmyřłnie wyláđzał/ zda řię/ że
to wiefcey rořćie z okázowánia niepotrzebnego/ niřli z rozłáđku řtátecznego *ModrzBaz* 26v, 3v, 6v,
7 [2 r.], 7v, 8v (19); *SkarJedn* 155, 259; *KochPs* 113; *SkarŻyw* 294, 317 [2 r.]; *NiemObr* 92; *KochPieř*
28; *BielRozm* 10; Coř też powiedřiał/ iż z náłzego đziwnego práwa męřzoboyřłtwá rořtą *GórnRozm*
F4, C2, D2v, D4v, E3v, I2, K2; *KochWr* 30; *GostGosp* 10, 28, 40; *Phil* Q2; *GrabowSet* C3; KŘóm
dobřey łławy/ która z cnoty rořćie/ Nie pořiadł człowiek nic trwálęgo prořćie. *KochFrag* 30; Z niego
tedy [*tj. z duchownego rozmyřłania*] znáćnieyřze wyrozumienie rzeczy Bořkich zá czářem rořćie: z
niego pewne y dořtáteczne łámeęo řiebie poznánie *LatHar* 663, 75, 580 *marg*; Bo z zápiřów pozwy
pochodzą, z pozwów rořtą *Munimenta* y Controwerřię, á z controwerřiy rořtą *Decreta SarnStat* 1301;
Mowić o táiemnicách Bořkich zákrytych ledwie fię godři. A coř z řprořnořći [!] y hárdóřći rozumu
co řwieęotáć/ iáko wielka řmiáłořć y niewczćiwořć [*tj. brak czci*] rzeczom Bořkim z tego rořćie?
SkarKaz 278b, 348a [2 r.], 352a *marg*; Z czyřánia y z křiąę rořćie mąđrořć. *SkarKazSej* 662b *marg*,
666b, 673a *marg*; Philozoph piiánego Niefwiádomym zowie [...]. Lecř iefłi po piiánu co złego pobroi:
Częřto fię oto potym przetrzeřziawřzy znoi. Bo tey niefwiádořći łam łobie przyczyną [...]. Inřza to
niefwiádořć ktora bez náłzego Przyczyny dánia rořćie/ z przypáđku iákiego; Z niepořtrzeřenia/
ábo z choroby y zdrády *KlonWor* 70.

rość z czego [= *na mocy czego*] (1): Abowiem nie mniмай gध्ये cie ogień popali/ wodá potopi/ ná polu zginie/ w oborze pozdycha/ áby tho tobye fład inąd roflo/ iedno s prawdziwych dekrethow Páná twego *RejPos* 253v.

rość komu, czemu (34): A czáfem gdiś mię raczył łáfkáwie pokáráć miałem to łobie zá rofkofz bo mi ftąd roflá przyczyná náfládowác fwiętey wolei twoiey *RejPs* 180v, 184, 204v; *RejKup* bb5v; *HistAlHUNG* A3; *DiarDop* 108; Druga [*przyczyna, że Bóg zemści się na zdrajcach*]/ iż wiedzyeć o pánu niehcą fład im závádzi zginienie rofcie *LubPs* G3v *margin*; Ktory [*diabeł*] nawięcey pilen/ áby roftyrk mnożył/ Rozlicznemi fráfunki ludzkie ftany trwożył. Gdyż rozumie iż w ten čás iuż fie iego miele [...]. Abowiem to rozumieł/ co mu przy tym roście/ Gęfte s tego do pieklá iście miewa goście. *RejWiz* 187v, 5, 190; *RejZwierz* 110v; Y one Pyramidi w Egipcie/ dlatego budowano/ áby ludzie byli w wftáwiczney robocie: ábowiem wiele dobrego s thego káżdemu rofcie/ kto fie pracowác zwyczái. *GórnDworz* Hh3, Xv, Ee4v, Ee5v, Ll2v; A nie tylko to [*Jezus*] okázác raczył/ iż dla tákiey wiáry á dla tákiey proftoty wiernych fwoich/ niemocy vzdawia [...]: ále y grzechy/ záktore im iuż nic nie roflo/ iedno pomftá á potępienie ich/ łáfkáwie á miłościwie im odpuľzczác raczy. *RejPos* 235v, 253v, 263, 267; *BiałKat* 273v; Nie więzyłz mu [*dziecięciu*] názbýt z młodu knefliczkow/ bryżyczkow pftrych fukienek iáko proflęciu/ bo iáko fie thego z młodu náuczy/ ták mu fie to w pámięć wbije [...]/ á ftąd mu y fwawola ná potym y wfteteczeńftwo fnádnie rość będzie mogło *RejZwierc* 7; A ták thy káždy poćiwy człowiecze/ ná iákiemeś kolwiek ftanie ieft/ á zwłáfczác iefliżeś ieft y láty y doftoieńftwem iákim przełożon y ozdobion/ [...] fwieć wftytkim iáko iálna fwiećá dobremi przykłády fwemi/ s czegoby závády y Bogu chwałá y tobie poćiwość roflá. *RejZwierc* 149, 102, 176v, 188v; *KochPs* 20, 113; [*św. Leon*] im dáley tym więcey w łobie wiárę y boiazń Bożą roľszerzał: z ktorey mu myłł ná wftytki nieľzczeńcia y przygody niezwyćięzona roflá *SkarŻyw* 317; [*we Włoszech*] o mężoboyftwo závády gárdłem karzą/ gdyż to ieft dáleko wietfzy grzech zábić/ nišli vkráść/ y więcey Rzeczypoľpolitey niebeľpieczeńftwá z mężoboyftwá roście/ niżli z kradzieży. *GórnRozm* E3v, I2; Potym bądź tego pewien/ że y z czytánia y z fluchánia iey [*mszy św.*]/ niewyflowiony pożytek wiernym Chryftuľowym roście. *LatHar* 75; y łam bárzo prędko te wftáwy [*tj. przykazania kościelne*] pochwalilz/ kiedy fię ná poftánowienia ich y pożytki duchowne/ ktore ftąd zbáwieniu twemu roftą/ przyftoynie rozmyślilz. *LatHar* 121; *SkarKaz* 278b.

rość prze co a. per aliquid (2): A tá zła wola [*poddanych przeciwko panu*] niekiedy rofcie/ częścią z nienawiści/ á gniewu/ prze iákie nieznośne od páná krzywdy/ ábo zelżenie/ prze łákomftwo/ łupieftwo/ pychę/ okrucieńftwo/ y roľpuftne życie iego: częścią też [...] *GórnDworz* Hh8; (*nagł*) INTERROGATIO. (–) Sędziowie Ziemfcy y Grodzcy, áby nic fkwápliwie nie czynili: biéráli więc łobie ná pytánię. Ale iże *per abufum* przedłużenie fprawiedliwości ztąd roflo, tedy ten obyczaj y Státut iest ábrogowány *SarnStat* 791.

rość na czym (6): Nie zálecać nas pokarm Pánu Bogu/ ále poft nás záleca/ ktory ná wielkich y BOgu miľych cnotách roście. *SkarKaz* 120b, 120b *margin*, 121b; ná prawdziwey chrześciáńfkiey Apoftoľfkiey/ fwiętey/ powfzechney/ Rzymfkiey wierze/ iáko ná dobrej roli [...] dobre vcżynki rość muľzą. *ReszList* 154; ná złey wierze Lutherfkiey álbo Kálwińfkiey/ nie pokoy ále rofterk/ [...] nie poľfuľzeńftwo ále fwa wola rość muľi. *ReszList* 184, 184.

rość w kim (2): Zazdrość roście w nas z cudzych dobr/ iákich ábo my fámi niemamy/ ábo mnieyíże mamy *ModrzBaz* 7; Z tey wiáry [w zbawienie] roście w nas nádzieiá pewna/ o onych dobrách niebieńkich *NiemObr* 92.

rość za czym [= *pociągać coś za sobą, iść za czymś, być konsekwencją, następstwem czegoś; wynikać z czegoś*] (7): Czemuż i u nas obrony statecznej nie masz? Iż rządu nie masz. Czemuż się o rząd pierwej nie starać, za którym wszycko roście? *Diar* 35; Bo iuż grzech łtąd przypada/ gध्ये márna łwawola/ A bárzo to rodzáyna ná wízytko złe rola. A zá grzechem co roście/ iuż káždemu iáwno *RejWiz* 141; Toć táka gruntowna łáńká [okazywana przez pana]/ wziętym iednego hnet vczyni/ bo iż iey człowiek nie zbytnie biega/ káźdi rozumie iż roście/ zá cznotą *GórnDworz* K8v, Xv, Ff4; Iákobyś iuż ná oko/ dobry Antenorze/ Nieprzyiaćielá widział/ tak fię/ widzę/ boiřz. (–) O Krołu/ teraz fię bać lepiej: bo zá taką Boiáźnią/ y opátrność y gotowość roście. *KochOdpr* D; Abowiém zá niedbálftwem przełożonych roście contemptus legum *KochWr* 31.

rość skąd (40): *RejPs* 180v, 204v; *DiarDop* 108; *LubPs* 93v *marg*; Iuż y zyemię y niebo [młodość] łnádnie vmie zbiegáć/ A káždą rzecz wątpliwą rozumem rozeznáć. Skąd więc rořtą powagi rořtą y pożytki/ Cnoty fię zámnáźiá á niłzczeiá zbytki. *RejWiz* 7; *RejZwierz* 28; A iefli fię komu [małżeństwo] zda ciężkie á przykre/ Niechay wie iż to łthąd roście/ iż on porządek przyrodzony od bogá pořtánowiąny odmieniony iefł. *BibRadz* I 2b *marg*; Krol [czeski Maksymilian] też odpowiedź vřtnie vczynił/ przekłádáiąc wielkość y rozliczność ciężkořci/ ktore dziřieyřzego cżařu then vrząd ná łobie ma/ á ořobliwie z roznořci nabożeńřtwa álbo wiáry/ łkąd rozmaíte rořterki/ zawiřci/ y ná ořtátek domowę [!] walki rořtą *BielKron* 330v; *Mącz* 386b, 397a; *Prot* C; Wielekroć z niemáłym podziwieniem rozbierałem tho v łiebie/ y máczálem przyczyny/ łkądby to rořło/ iż ludzye łthárzy niemal wřzyřczy łkárzą fię ná dziřieyřze cżařy/ á ony pirwřze zbytnie chwałą *GórnDworz* H5, Dd3v, Ee4v, Ff4; *RejPos* 212v *marg*, 253v; [řw. *Justynus*] odpifuiąc pogánóm/ którzy o chrzeřciánách tak rozumieli: áby ciáńá máłych dźiatek/ w łwoich zgromáďzeniách ieřć mieli/ á to im z tąd rořło mniemánie/ iż łtyřzeli chrzeřciáni/ prawdźiwego ciáńá Chryřtuřłowego pożywáć: [...] *BiałKat* 273v; *RejZwierc* 7, 141, 188v, 195; A do tego trzebá wřziáć náłog dobrze czynić káždemu/ bo zřąd wřzelákie cnot rodzáie rořtą. *ModrzBaz* 5v, 7v, 8 [3 r.], 19, 20, 68v, 138; On [Pan] przy mnie łtoi/ ábych z řadnéy łtróny Nie był wzrůřzóny. Zřáďże mi roście rádość ořobliwa Serdeczna/ któręy ięzyk nie pokrywa *KochPs* 20; Abowiem gďże to nie bywa/ á poniewolnie fię zeymuia [tj. zawierają małżeństwo]/ nie bywa nigdy/ álbo řáďko bywa dobrze: łtąd rořtą miedzy Małżeńřtwem rořterki/ nienawiřci/ [...] y inne nierozliczne grzechy *WerKaz* 303; *KochPieř* 42; *LatHar* 121; *WysKaz* 46; *SarnStat* 791; *PowodPr* 46; *KlonWor* 9.

W porównaniu (1): Rořcie bez opátrzenia wielki wrzod z máłego/ Ták bez łpráwiedliwořci rořcie wiele złęgo. *RejZwierc* 212v.

W charakterystycznych połączeniach: bezpieczeńřstwo rořcie(–řtą), błędy, błogosławieńřstwo, bunty, chwała (2), ciężkość, cnota(–y) (2), cudzołostwa (2), czeřć (3), ćwiczenie, dank, dekreta, dostatki, fałřz(e) (2), fasoł, gniew (Pańřski) (3), gotowość, grzech(–y) (3), guzy, karanie, kłopoty (2), kontrowersyje, krotofile, krwie rozłanie, leniřstwo, łaska, mąďrość, męřtwo, męřne serce, męřzobojřstwa, mierność, miłość (2), mniemanie, mordy, mowy ninawisne, munimenta, myřł (bujna, dobra, uniořła, wysoka)

(5), nadętość, nadzieja, nałog, naśmiewisko, nędza(-e) (2), niebezpieczeństwo(-a) (3), niechuć, niecnota, niemierność, nienawiści (2), niepokoj (2), nieposłuszeństwo (2), nieprawda, nieprawości, nieprzyjaźń(-i) (6), nierządności cielesne, niesnaski (2), niesprawiedliwości, nieuczciwość, niewiadomość, niezgoda(-y) (3), obietnice, obowiązki, obrazy, obyczaje, ochromienia, ohyzda, pijaństwo, pisanie, pobicie, pochlebstwo, [do czego] pochop, pociechy(-a) (3), poczcliwość (3), podejrzenia, podstępki, pomieszanie stanów, pomsta(-y) (2), post (2), poswarek(-ki) (2), potępienie, powagi, powściągliwość, pożoga, pożytki(-ek) (7), praktyki, próżność, przedłużenie sprawiedliwości, przekazka, przyczyna, przygody, przymowki, pycha (2), radość (2), rany (2), rozerwanie, rozkosz (2), roznice (2), rozterki (3), rozwody, rzeczy [jakie], mężne serce, sierdzitość, (dobra, wieczna, zła) sława (8), słowa, spory, sprawiedliwość, sprzysięgania, spustoszenie ziemie, srogości, sromocenia, swary (2), swawola (2), swowolna swoboda, szkoda(-y) (6), ślachectwo, śmiałość, śmiech, trudność (2), ucisk, (dobre, złe) uczynki (3), upodobanie, utraty (2), walki(-a) (2), waśń (2), wesele, wiele (daleko więcej) złego (złych rzeczy) (9), wielomowność, więzienie, władza, wojny, wspomóżenie, wszeteczeństwo, wszystko, wszystko złe (dobre) (3), wyrozumienie, występki (2), wzgardzenie (4), zabijania (2), zachowanie, zamieszania, zaścia, zawiści, zazdrość, zburzenie miast, zbytek, zelżywość, zginienie, zła wola, złe rzeczy ((co) złe(go)) (3), złości (3), zuchwalstwa, zwada(-y) (3), żałość (2), [jaki] żywot (2); [co] z bojaźni (bożej) roście (2), z choroby, z cnoty (2), z czci, z czytania (2), z dekretów [czyich], z dobrze czynienia (z dobrych uczynków) (2), z głupstwa (3), z gniewu (3), z grzechu (2), z hardości, z kontraktów, z kontrowersyj, z ksiąg, z męstwa (2), z miłości (ku Panu Bogu) (2), z mnimania, z nadzieje (3), z nasienia, z niedowiarstwa, z nienawiści, z niepohamowania, z niepostrzeżenia, z nieprawdy, z nieumiejętności, z niewiadomości (2), z niezgody, z oszukania, z pochlebstwa, z pokoju (3), z pozwów, z praw(a) (3), z prawdy, z proznowania, z przyczyn, z przypadku, z pychy (4), z omylnej rady, z rozterku, z rozmówek, z rozsądku (2), z rozumu, z słuchania, z umiejętności, z umów, z wielkiego serca, z wiary (3), z wzgardzenia (3), z zazdrości, z zbytków (2), ze zdrady, ze złej wolej, z zwyczaju (2); [co] roście prze krzywdy, prze łakomstwo, prze łupiestwo, prze okrucieństwo, prze pychę, prze zelżenie; na cnotach [co] roście (2), na pilności, na [jakiej] wierze (3); za bojażnią [co] roście, za cnotą, za grzechem, za niedbalstwem; z źródeła rość.

Przysłowia: przeto Rzymiánie ná on čás/ łtrzegli tego áby nigdy długo w pokoju nie łtali/ gdyż s pokoju niepokoy roście *BielSpr* 3; Ná pokoy fie/ ma rádá/ nigdy nie łpułzczáyćie/ Gdy rzeczćie że pokoy: áli woynę maćie. Z pokoiá więc niepokoy połpolićie roście *BielRozm* 10.

z głupłthwá włythki nieprawości rołthą *GórnDworz* A2v.

A nam winá przynosćie: Z winá dobra myśl roście: A fráfunek podłany/ Táie by śnieg zágrzany. *KochPieś* 28.

Włzákęs rzekł [*Panie*]/ że z łmutku poćiechá rość miałá/ A gdzie fie wefelá/ tám żałość iść chciałá *GrabowSet* C3.

Szereg: »i rość i rozmnażać się« (1): A iż fie też co około dobrego zátrwoży/ iákie mu też s tego pociechy y rołtá/ y rozmnażać fie będą/ á w káżdym niebełpieczeńłthwie łwoim łtoi mocno przy Pánu łwoim *RejZwierc* 176v.

αα. O tekście: wynikać z poprzedniego [z czego] (3) : Consequentiam inferre, Zámknienie to przytoczyć które z czego roście. *Mącz* 385b.

Fraza: »roście jedno z drugiego« [szyk zmienny] (2): In Thucidide orbem orationis desidero, Thucydides nie ma sposobnej rzeczy ku piśaniu historyi/ To yeſt nie roście yedną powieść z drugiey. *Mącz* [267]c; Cyclopaedia et Encyclopaedia, Latine orbis doctrinarum omnium, Nauká/ mądrość á ćwiczenie we wŕzelákich naukách wyzwolonych/ która yedną z drugiey roście/ yedną ná drugiey wiſi yákoby okrąg álbo cirkiel yáki *Mącz* 272c.

c. O długu, drożyźnie (2) :

rość z czego (1): Sędzia o dług który ze gry roście nie łądzi *GroicPorz* d.

rość skąd (1): którym wywożeniem [zboża] zda się iákoby pokarm z wŕt ludzi vbogich wydzierano: á iefli nie to/ tedy przedsię wielka drogość ztąd roście [efficitur]. *ModrzBaz* 33v.

d. O osobach piastujących określone funkcje [z kogo] (1) :

rość skąd (1): A ná czożby ſie to [tj. *skarb pospolity*] obrociło? Ná ćwiczenie Rycerſkiej krwi Koronney/ ſkądby pothym roſli Rotmiſtrze/ á z Rotmiſtrzew Hetmáni/ thák iżby ich częſtu ſwego nie potrzebá v poſtronnych narodow biegáiąc nábywać *RejZwierc* 187v.

15. O sytuacji prawnej: przechodzić do kategorii zagrożonej wyższą karą (1) :

rość ex aliqua re in aliquid (1): WYWOLANY ciuilitery, conuictum ieno tráci: ále máiętności y częci nie tráci. A wŕzákoż iefli w tym niedbále leży przez oſm mieſięcy, tedy Detruzia bywa: y roście ztąd *ex ciuili in criminale*. *Conſt.* 1564. *List* 31. *SarnStat* 549.

rość skąd (1): *SarnStat* 549 cf *rość ex aliqua re*.

16. Wrastać; crescere PolAnt, Vulg (7) :

rość komu w co (1): Scirrum σικ'ov Twarde mięſo które mężczyźnie pod czas w brzuch roſcie/ kra niektórzi zowá. *Mącz* 373c.

a. Wrastając, łączyć się z czymś, zrastać się, spajać się; przen [w kogo w czym] (6) : *KromRozm III* G8; Ale zachowywáiąc prawdę z miłością/ roſćmy weń we wŕzytkim/ który ieſt głową/ to ieſt Kryſtus. *BibRadz Eph* 4/15; *RejPosRozpr* c; *CzechEp* 117; *NiemObr* 44; *WujNT Eph* 4/15 [zawsze przekład tego samego tekstu].

17. Być zespolonym, zroſniętym z rośliną macierzystą jako pęd, gałązka; przenikać się, łączyć tkankami organizmu (o pędach winnej latoroſli zespolonych ze szczepem macierzystym); przen: trwać w kimś, pozostawać z kimś w łączności; będąc zjednoczonym, zespolonym z kimś, czerpać z niego dla własnego rozwoju duchowego (o łączności człowieka z Chrystusem) [w kim] (1) : O tym Ian s. tak nápiſał/ iż tak mowić raczy: Iżem ia ieſt w tey winnicy máćicá/ á wyſcie latoroſle: A kto roſcie we mnie á ia w nim/ ten może w tey winnicy wielki owoc wczynić [*Vulg Ioann* 15/5]. *RejPos* 59v.

18. Zrastać się, goić się, zablizniać się (1) :

Fraza: »rana roście« (1): (nagł) Maſc na wyroſzczenie ciała w ranach. (–) Wezmi oleiu maſtkowego dwie częſci/ terpentyny trzeciá częſć/ á czyſcie to ſpołem zmieſzay/ á ktoraby rana nie chciała roſć/ tedy thego oleyku na fleytuch pomazać/ á wranę czyſcie włożyć *FalZioł* V 99v.

19. Stykać się ze sobą całkowicie całą powierzchnią, przylegać do siebie bezpośrednio, bez żadnej przerwy, ściśle (1) : *Continens*, Vŕtawny/ dotykájący ſie/ To zwłáſzczá co yeſt yedno podle drugiego/ yedno z drugiego roście. *Mącz* 447a.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (5) : Incrementum capere, Włpomagác lie Rość. Mqcz 34d; Glisco, Roftę/ mnożę lie/ roskochawam lie. Mqcz 146c, 68b, 382d; Wachlen. Rość. Crescere. Calag 553b; [Rościewá/ Rościetá. StatorGramm I2].*

Synonimy: **1.a.** podnosić się; **α.** piąć się; **β.αα.ααα.** miqszeć, przystawać; **b.** szerzyć się; **γ.** przybywać; **c.** przybywać, rozmnażać się; **e.α.** chować się; **f.** mnożyć się, pomnażać się, postępować; **g.** mnożyć się, przybywać; **β.** podnosić się; **h.** mnożyć się, pochadzać; **i.** krzewić się, mnożyć się, podnosić się, pomnażać się, rozszerzać się, szerzyć się; **l.** mnożyć się, przybywać, przymnażać się; **α.** płodzić się, rozmnażać się, rozradzać się; **m.** zamagać się; **n.** przybywać; **o.** pomnażać się; **9.** żyć; **10.** puszczać się; **a.** pochodzić, wschodzić, wynikać; **14.** czynić się, mnożyć się, poczynać się, powstawać, rodzić się, wszczynać się, zstawać się; **b.α.** iść, pochodzić, wynikać; **18.** goić się.

Formacje współrdzenne: dorość, dorość się, nadrość, narość, narość się, obrość, odrość, podrość, porość, przerość, przyrość, rozrość, rozrość się, urość, wrość, wrość się, wyrość, wzrość, wzrość się, zarość, zrość, zrość się; rosnać, dorosnąć, przyrosnąć, rozrosnąć się, urosnąć, wyrosnąć, zarosnąć, zrosnąć, zrosnąć się; rościć, narościć, porościć, urościć, urościć się, wyrościć, wzrościć, zrościć; dorastać, nadraść, narastać, obrastać, odrastać, podraść, porastać, powyrastać, przerastać, przyrastać, rozrastać się, urastać, wrastać, wyrastać, wzrastać, zarastać, zrastać, zrastać się; zrostać; naraszcząć, rozraszcząć, uraszcząć, wzraszcząć, zaraszcząć, zraszcząć; dorastywać, narastywać.

Cf **ROSŁY, ROSNAĆ, ROSTĄCY, [ROŚCIE], 1. ROŚCIENIE**

MPi